

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПЕРВОМАЙСЬКА ФІЛІЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА

ФІНАНСИ

ПРАКТИКУМ
ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ
ОСВІТИ
ДЕННОЇ ТА ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ»
«ЕКОНОМІКА І ПІДПРИЄМНИЦТВО»

*Рекомендовано методичною радою ПФ НУК
Протокол № 2 від 21.10.20 р.*

ПЕРВОМАЙСЬК 2020

УДК 336.1

Рекомендовано методичною радою ППІ НУК, протокол № 2 від 21.10.20 р.

к.е.н. , доцент Гавриленко Н.В

Фінанси: практикум для студентів денної та заочної форми навчання спеціальностей «Економіка і підприємництво» «Облік і оподаткування». – Первомайськ: ППІ НУК, 2020.

Практикум містить завдання, призначені для проведення практичних занять і самостійної роботи здобувачів вищої освіти, а також методичні вказівки щодо вирішення цих завдань.

Методичні вказівки спрямовані на закріплення та поглиблення знань із загальнодержавних, місцевих міжнародних та корпоративних фінансів.

Призначені для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня “бакалавр” спеціальності “Облік і оподаткування”, «Економіка і підприємництво» денної і заочної форми навчання.

Рецензент к.е.н., доцент Буга Н. Ю.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця.

Первомайська філія
Національного університету
Кораблебудування імені адмірала
Макарова, 2020

ВСТУП

Теоретичний курс «Фінанси» – одна із спеціальних базових дисциплін підготовки здобувачів вищої освіти освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за напрямом «Економіка і підприємництво», «Облік і оподаткування». В умовах ринкових відносин фінанси використовуються державою як ефективний регулятор усіх сфер економічного життя суспільства. Практично всі економічні інструменти господарювання (ціноутворення, оплата праці, комерційні розрахунки, інвестиційна діяльність, кредитування, бухгалтерський облік тощо) пов'язані з фінансами. Тому курс «Фінанси» має міжгалузевий характер.

Засвоєння теоретичних засад фінансових відносин створює основу на якій базується вивчення прикладних фінансових дисциплін, що розкривають конкретні питання організації фінансів у різних ланках фінансової системи.

Вивчення дисципліни «Фінанси» передбачає попереднє опанування знаннями та вміннями з навчальної дисципліни «Політична економія», «Мікроекономіка», «Макроекономіка», «Гроші та кредит», «Економіка підприємства» і є необхідною для сприйняття подальших навчальних дисциплін «Фінанси підприємств», «Фінансовий облік», «Організація і методика економічного аналізу», «Податкова система», «Бізнес-планування», «Облік і звітність в оподаткуванні», «Облік у зарубіжних країнах», «Облік зовнішньоекономічної діяльності».

Предметом навчальної дисципліни «Фінанси» є економічні відносини з приводу формування, розподілу і використання централізованих і децентралізованих фондів у грошовій формі.

Мета та завдання навчальної дисципліни «Фінанси»: формування базових знань з теорії фінансів, засвоєння закономірностей їх функціонування на макро- і мікрорівнях як теоретичної основи фінансової політики і розвитку фінансової системи.

Вивчення курсу «Фінанси» передбачає досягнення такого кваліфікаційного рівня підготовки випускника, за якого він повинен:

а) знати:

сутність і форми прояву фінансів, оптимізацію фінансових відносин у суспільстві, механізм функціонування і впливу фінансів, склад і структуру фінансової системи, сукупність фінансових органів та інституцій, засади формування і функціонування окремих сфер і ланок фінансової системи.

б) вміти: об'єктивно оцінювати економічні процеси, які відбуваються в суспільстві, розуміти суть і тенденції розвитку фінансових відносин та їхні особливості.

Методи навчання

Практичні заняття крім традиційної форми проведення включають перегляд навчальних фільмів з наступним обговоренням, заняття проводяться з використанням необхідних інформаційних матеріалів: таблиць і методичних рекомендацій. Методичні рекомендації передаються старостам груп у друкованому виді.

Самостійна робота включає підготовку до практичних занять, контрольним роботам й опитуванням, заліку та іспиту.

Індивідуальна робота Проводиться один раз на тиждень в призначений час у вигляді індивідуальних і групових консультацій з виконання практичних і самостійних робіт, з розрахунків сум страхового відшкодування по різних видах страхової відповідальності .

4. Методи контролю

Рівень засвоєння матеріалу дисципліни здійснюється шляхом проведення поточного модульного контролю (ПМК) у вигляді тестових завдань різної складності, захисту звітів з

лабораторних робіт, виконання індивідуального завдання та підсумкового контролю у формі заліку.

Підсумкова оцінка з дисципліни складається з оцінок, отриманих за поточний (модульний) контроль варіанти якого наведені нижче, результатів виконання практичних робіт, виконання індивідуального завдання та екзамену. У разі успішного навчання протягом семестру, тобто своєчасного та якісного захисту практичних робіт, виконання індивідуального завдання, отримання мінімально встановленої суми балів по кожному модулю, підсумкова оцінка може бути виставлена без іспиту.

5. Критерії підсумкової оцінки та форми контролю результатів навчальної діяльності здобувачів вищої освіти та їх оцінювання
Критерії оцінювання виконання практичних робіт

Кожен здобувач вищої освіти для одержання необхідної кількості балів поточного контролю виконує практичні роботи.

Практичні роботи: денна форма 3 *пр.роб.* × 2 *бали* = 6 *балів*.

11 *пр.роб.* × 4 *бали* = 44 *бали*; заочна форма 4 *пр.роб.* × 5 *балів* = 20 *балів*;

Результати поточного контролю знань здобувачів вищої освіти враховуються при виставленні підсумкового балу за опанування дисципліни.

Практичні роботи		Критерії оцінювання
Денна форма	Заочна форма	
2 4	5	здобувач вищої освіти вільно володіє матеріалом, знає основні методичні підходи методики складання звітності. Суттєвим моментом повинен бути зв'язок теорії з практикою, вміння застосувати теоретичні знання при розв'язанні практичних завдань
1 2-3	4-3	здобувач вищої освіти вільно володіє вивченим матеріалом, застосовує отриманні знання в дещо змінених ситуаціях, знає основні методичні підходи формування звітності.. Володіє необхідними навичками та вмінням при вирішенні практичних питань, але має деякі незначні неточності.
- 1	2-1	здобувач вищої освіти має загальні уявлення щодо дисципліни, яка вивчається, у роботі припускається помилок і неточностей, слабо засвоїв основні питання дисципліни і не повністю виконав практичні завдання.
0	0	здобувач вищої освіти має знання та вміння нижче рівня, визначеного оцінкою „задовільно», має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, не може відтворити основні питання.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється здобувачами вищої освіти в навчальному закладі під контролем викладача. Їх виконання передбачає визначення комплексних знань з змістовних модулів дисципліни. Результати модульних контрольних робіт оцінюються в діапазоні від 0 до 10 балів кожна.

**Критерії оцінювання під час поточного модульного контролю
(для денної форми навчання)**

	Кількість балів		
	Теоретичне питання	Практичне завдання	Разом
МКР 1	4	6	10
МКР 2	4	6	10
Кількість балів	Критерії оцінювання		
Теоретичне питання			
4	Відповідь правильна, повна, логічна.		
2-3	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована		
1	Відповідь містить неточності, відхилення від сутності поставленого питання		
0	Відповідь не правильна		
Практичне завдання			
6	Завдання розв'язане правильно.		
5	Завдання розв'язане частково правильно, але містить незначні неточності.		
4-3	Завдання розв'язане частково правильно, але містить неточності, порушено методику складання звітності		
1-2	Невірна методика розв'язання практичного завдання, допущено розрахункові помилки.		
0	Відсутній розв'язок практичного завдання або завдання виконано невірно		

**Критерії оцінювання підсумкової контрольної роботи
(для заочної форми навчання)**

Кількість балів			
Теоретичне питання № 1	Теоретичне питання № 2	Практичне завдання	Разом
10	10	20	40

Кількість балів	Критерії оцінювання
Теоретичне питання	
10	Відповідь на питання правильна, повна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення, аргументовані висновки.
7-9	Відповідь в цілому правильна, достатньо повна, логічна; допущені несуттєві помилки та неточності у викладенні матеріалу.
4-6	Відповідь частково правильна, містить неточності, недостатньо обґрунтована,
1-3	Відповідь не розкриває суті питання, має суттєві помилки, аргументи несформульовані, використовуються невірна термінологія.
0	Відповідь не вірна або не надана.
Практичне завдання	
20	Практичне завдання виконане правильно і без зауважень
15-19	Практичне завдання виконане повністю, але містить несуттєві помилки і недоліки
10-14	Практичне завдання виконане частково, містить несуттєві помилки у розрахунках або в методиці
5-9	Практичне завдання виконане частково, містить помилки у розрахунках або в методиці, застосовані принципи недіючих П(С)БО
1-4	Практичне завдання виконане частково та містить суттєві помилки розрахункового та методичного характеру
0	Рішення не вірне або не надане

Критерії оцінювання під час індивідуальної роботи

Протягом семестру здобувач обирає не більше одного індивідуального завдання.

Кожен здобувач вищої освіти для одержання необхідної кількості балів поточного контролю може вибрати вибіркові індивідуальні завдання самостійної роботи за загальною кількістю оцінювання не вище 10 балів для денної форми навчання і 20 балів для заочної форми навчання.

Види індивідуальних завдань	Максимальна кількість балів	
	Денна форма	Заочна форма
Аналітичний (критичний) огляд наукових публікацій за заданою тематикою	10	20
Написання реферату	10	20
Аналітичний звіт власних наукових досліджень за відповідною тематикою	10	20
Підготовка презентації за заданою тематикою	10	20
Участь у наукових студентських конференціях і семінарах	10	20
Підготовка наукових публікацій	10	20
Разом балів за індивідуальну роботу	10	20

ТЕМАТИЧНІ ЗМІСТИ ПРАКТИЧНИХ РОБІТ

Практичне заняття №1 Предмет фінансової науки як пізнання сутності фінансів (ТЕМА 1,2)

План заняття

1. Характерні ознаки фінансів та фінансових відносин. 2. Фінанси у системі ринкових відносин, соціально-економічна сутність фінансів. 3. Функції фінансів. 4. Фінансові категорії. 5. Генезис категорії фінансів. 6. Передумови та фактори історичного формування фінансів. 7. Етапи еволюції фінансів. 8. Еволюція фінансів України. 9. Вирішення практичних завдань.

Варіант 1

I. Дайте відповіді на тести:

1. Основними передумовами виникнення фінансів є:

- а) наявність товарного виробництва;
- б) дія закону вартості;
- в) принцип матеріальної зацікавленості;
- г) наявність держави.

2. Хто з зазначених науковців є фундатором фінансової науки:

- а) Дж. С. Міль;
- б) К. Віксель;
- в) Дж. М. Кейнс;
- г) А. Сміт;
- д) Е. Ліндаль.

3. Об'єктами фінансового розподілу є:

- а) валовий внутрішній продукт;
- б) валовий національний продукт;
- в) національний дохід;
- г) національне багатство;
- д) централізовані доходи.

4. Термін «фінанси» походить від латинського «financia», що перекладається як:

- а) грошовий потік;
- б) скарбниця;
- в) грошовий платіж;

г) фінансовий платіж.

5. Функції фінансів:

- а) контрольна, економічна, стимулююча;
- б) розподільча, стимулююча, відтворююча, регулююча;
- в) розподільча, контрольна;
- г) фіскальна, розподільча, регулююча.

II. Дайте визначення понять:

- 1. Засіб нагромадження – це...
- 2. Гроші – це...
- 3. Фінансовий механізм – це...
- 4. Фінансова політика – це...
- 5. Загальнодержавні фінанси – це...
- 6. Комерційний кредит – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Історія розвитку теорії фінансів.

Варіант 2

I. Дайте відповіді на тести:

1. Фінанси – це:

- а) гроші;
- б) економічні відносини, пов'язані з формуванням, розподілом та використанням грошових коштів;
- в) економічні відносини, пов'язані з виробництвом і реалізацією продукції;
- г) грошові потоки.

2. Чим відрізняються фінанси від грошей:

- а) змістом;
- б) функціями;
- в) змістом і функціями;
- г) правильної відповіді немає.

3. З яких елементів складається фінансова система за внутрішньою будовою:

- а) рівнів та сфер;
- б) етапів та ланок;
- в) рівнів та ланок;
- г) сфер та ланок.

4. За характером заходів і часом їх здійснення фінансову політику поділяють на:

- а) фінансову тактику та стратегію;
- б) фінансову стратегію і бюджетне регулювання;
- в) оперативну стратегію і податкову політику.

5. Фінанси є:

- а) кредитною категорією;
- б) грошовою категорією;
- в) фіскальною категорією;
- г) розподільчою категорією;
- д) ресурсоутворюючою категорією.

II. Дайте визначення понять:

- 1. Фінансова система – це...
- 2. Камералістика – це...
- 3. Централізовані фінанси – це...
- 4. Фінансові методи – це...
- 5. Фінансова стратегія держави – це...
- 6. Фінансові ресурси – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Сутність функціонування державних фінансів, як складової фінансової системи країни.

Варіант 3

I. Дайте відповіді на тести:

1. Фінансовий механізм являє собою:

- а) господарський розрахунок, який ґрунтується на принципі самоокупності;

- б) сукупність різних організаційних, правових та інших форм і методів, за допомогою яких здійснюються фонди грошових коштів і забезпечується їх використання;
- в) порядок надання і погашення кредитів, контроль за ефективним їх використанням;
- г) сукупність організаційно – технічних заходів, використовуваних на підприємстві для створення виробничого потенціалу.

2. Об'єктами фінансового розподілу на макрорівні є:

- а) національне багатство, амортизація, додана вартість;
- б) ВВП, НД, національне багатство;
- в) ВНП, національний дохід, державний кредит;
- г) виторг підприємства, національний дохід, фінансові резерви.

3. Фінансові ресурси – це:

- а) грошові фонди, які створюються в процесі розподілу, перерозподілу та використання ВВП за певний період;
- б) економічні відносини, що складаються під час створення та розподілу грошових доходів (накопичень) у державі та суб'єктів господарювання;
- в) сукупність централізованих і децентралізованих фондів цільового призначення;
- г) правильної відповіді немає.

4. Місцеві фінанси –це:

- а) система економічних відносин, за допомогою яких формуються регіональні спеціальні фонди;
- б) система економічних відносин, за допомогою яких формуються, розподіляються та перерозподіляються фонди грошових коштів, що використовуються на економічний та соціальний розвиток території;
- в) сукупність органів управління фінансами на рівні регіонів.

5. Фінансова політика – це:

- а) дія економічних законів у фінансовій сфері;
- б) діяльність підприємств, організацій та установ у сфері фінансів;
- в) сукупність фінансових розподільчих і перерозподільчих заходів, які здійснює держава через фінансову систему;
- г) правильної відповіді немає.

II. Дайте визначення понять:

- 1. Фіскальна політика – це...
- 2. Фінанси – це...
- 3. Світові гроші – це...
- 4. Фінансова інфраструктура – це...
- 5. Фінансові фонди –це...
- 6. Управління фінансами - це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Сутність кейнсіанської та неокейнсіанської теорії розвитку фінансової науки.

Варіант 4

I. Дайте відповіді на тести:

1. Скільки існує основних етапів розвитку фінансів:

- а) один;
- б) два;
- в) три;
- г) чотири;
- д) п'ять.

2. Об'єктами фінансового розподілу є:

- а) ВВП;
- б) ВНП;
- в) НД;
- г) національне багатство;
- д) централізовані фонди.

3. Фінансові відносини виникають на стадії:

- а) на стадії обміну;
- б) на стадії виробництва;
- в) на стадії обміну і виробництва;

г) немає правильної відповіді.

4. До складу фінансової інфраструктури відносять:

- а) систему органів управління фінансами і нормативно – законодавчу базу;
- б) підготовку фахівців;
- в) спеціалізоване виробництво;
- г) всі відповіді правильні.

5. Фінансова політика:

- а) державна політика у сфері розподільчих і нерозподільчих відносин;
- б) частина економічної політики держави, яка спрямована на досягнення максимального соціально – економічного рівня розвитку держави;
- в) сукупність заходів щодо забезпечення відповідними фінансовими ресурсами реалізації державних програм;
- г) сукупність фінансових заходів, які здійснює держава через фінансову систему.

II. Дайте визначення понять:

- 1. Фінансова тактика – це...
- 2. Самофінансування – це...
- 3. Фінансове планування – це...
- 4. Фінанси комерційних підприємств – це...
- 5. Фінанси домогосподарств – це...
- 6. Фінансовий контроль – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Основні положення наукових праць найвідоміших представників фінансової науки в Україні.

Варіант 5

I. Дайте відповіді на тести:

1. Яка зі стадій процесу відтворення є головною передумовою виникнення фінансів:

- а) виробництво – розподіл;
- б) розподіл – обмін;
- в) обмін – споживання;
- г) споживання – виробництво.

2. Теорія фінансів, розроблена Дж. Кейнсом, спрямовувалася на:

- а) зменшення державних витрат;
- б) створення «податкової теорії послуг»;
- в) збільшення державних витрат внаслідок створення нових робочих місць і забезпечення повної зайнятості працездатного населення;
- г) регулювання економіки в умовах монополізації виробництва;
- д) на досягнення справедливого розподілу прибутків і багатства в країні.

3. Фінансова стратегія – це:

- а) основні напрями використання фінансів на тривалу перспективу;
- б) діяльність, пов'язана з подоланням інфляції і спаду виробництва;
- в) діяльність, спрямована на вирішення завдань окремого етапу розвитку країни;
- г) територіальний перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему.

4. Суб'єктами розподільчих відносин в державі є:

- а) держава, населення, підприємства, організації, установи;
- б) населення;
- в) підприємства виробничої сфери;
- г) організації і установи невиробничої сфери.

5. Контрольна функція фінансів – це:

- 1. свідомо діяльність людей щодо контролю за розподілом грошових коштів;
- 2. контроль фінансових органів за формуванням і використанням грошових ресурсів;
- 3. властивість розподільчої функції фінансів;
- 4. контроль за розподілом ВВП між відповідними фондами і витрачанням грошових коштів за їх цільовим призначенням.

II. Дайте визначення понять:

- 1. Фінансовий важіль – це...
- 2. Фінансовий метод – це...
- 3. Фінансова тактика підприємства – це...

4. Позабюджетні цільові фонди – це...
5. Функції фінансів – це...
6. Державні доходи – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Сутність найзначніших наукових досліджень А. Вагнера, А.Сміта, Д.Рікардо, Ж. Сімонді.

ВАРІАНТ 6

I. Дайте відповіді на тести:

1. **Яке найбільш характерне визначення змісту фінансової політики держави:**

- а) розробка основних напрямів формування і використання фінансів, виходячи із необхідності вирішення економічних і соціальних завдань суспільства;
- б) розробка основних напрямів економічного і соціального розвитку суспільства (держави);
- в) розробка заходів щодо регулювання грошового обігу і операцій на відкритому ринку цінних паперів;
- г) розробка заходів щодо охорони довкілля.

2. **Сфера державних фінансів поділяється на такі ланки:**

- а) бюджет держави і фінанси державного сектора економіки;
- б) бюджет держави, державний кредит, страхування;
- в) бюджет держави, державний кредит, загальнодержавні цільові фонди, фінанси державного сектора;
- г) бюджет держави, фонди цільового призначення, страхування

3. **Фінансова стратегія держави – це:**

- а) сформована система довгострокових цілей фінансової діяльності і найефективніших шляхів їх досягнення, які визначаються фінансовою ідеологією;
- б) напрями, форми і методи використання фінансових ресурсів;
- в) система принципів і методів розробки та реалізації управлінських рішень, пов'язаних з рухом фінансових ресурсів;
- г) процес визначення оптимальної структури капіталу.

4. **Двоїстий характер фінансів проявляється в тому, що:**

- а) з одного боку – це фінансові відносини, а з другого – це фінансові ресурси;
- б) з одного боку – це централізовані грошові фонди, а з другого – децентралізовані;
- в) з одного боку – це фінансові ресурси, а з другого – це фінансові резерви;
- г) з одного боку – це розподіл ВВП, а з другого – перерозподіл ВВП.

5. **Функції фінансів:**

- а) розподільча і контрольна;
- б) розподільча і накопичувальна;
- в) накопичувальна і контрольна;
- г) немає правильної відповіді.

II. Дайте визначення понять:

1. Господарська діяльність – це...
2. Грошові кошти – це...
3. Грошові фонди – це...
4. Грошовий ринок – це...
5. Грошова система – це...
6. Грошово – кредитна політика – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Історичні та економічні передумови виникнення фінансів; їх функції, принципи та роль в ринковій економіці.

ВАРІАНТ 7

I. Дайте відповіді на тести:

1. **Правильна послідовність циклів, що характеризує процес відтворення:**

- а) обмін;
- б) розподіл;
- в) споживання;
- г) виробництво.

2. **Теорія фінансів, розроблена Дж. Кейнсом, спрямовувалася на:**

- а) зменшення державних витрат;

- б) створення «податкової теорії послуг»;
- в) збільшення державних витрат внаслідок створення нових робочих місць і забезпечення повної зайнятості працездатного населення;
- г) регулювання економіки в умовах монополізації виробництва;
- д) на досягнення справедливого розподілу прибутків і багатства в країні.

3. Об'єктивними передумовами функціонування фінансів є:

1. товарно-грошові відносини, існування держави, дія основних економічних законів;
2. потреби відтворювального процесу;
3. потреби суспільства і розширеного відтворення;
4. дія закону вартості.

4. Всім фондам грошових коштів притаманні такі риси:

1. цільове призначення;
2. правова регламентація;
3. „заморожування” коштів;

г) динамічність.

5. До централізованих фондів грошових коштів належать:

1. фонди суб'єктів господарювання;
2. місцеві бюджети;
3. Державний бюджет України, Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві;
4. амортизаційний фонд підприємств.

II. Дайте визначення понять:

1. Децентралізовані фінанси – це...
2. Заробітна плата – це...
3. Фінансові ресурси – це...
4. Інвестиційна активність – це...
5. Класичний тип фінансової політики – це...
6. Директивний фінансовий механізм – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Сутність і складові доходів і видатків держав Стародавнього світу.

Варіант 8

I. Дайте відповіді на тести:

1. До децентралізованих фондів грошових коштів належать:

1. фонди міністерств та відомств;
2. фонд економічного стимулювання, амортизаційний фонд, фонд оплати праці, які створюються та використовуються на підприємствах;
3. фонд соціального страхування на випадок безробіття;
4. фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві.

2. Об'єктом розподілу та перерозподілу за допомогою фінансів є:

1. валовий внутрішній продукт, національний доход, національне багатство;
2. децентралізовані фонди грошових коштів;
3. централізовані фонди грошових коштів;
4. доходи домогосподарств.

3. Контрольна функція фінансів – це:

5. свідомо діяльність людей щодо контролю за розподілом грошових коштів;
6. контроль фінансових органів за формуванням і використанням грошових ресурсів;
7. властивість розподільчої функції фінансів;
8. контроль за розподілом ВВП між відповідними фондами і витрачанням грошових коштів за їх цільовим призначенням.

4. Фінансові відносини виникають на стадії:

1. „розподіл-обмін”;
2. виробництва;
3. відтворювального процесу;
4. правильної відповіді немає.

5. Наявність фінансових відносин у державі є:

1. суб'єктивним фактором;

2. об'єктивною необхідністю;
3. наслідком функціонування економічних законів;
4. передумовою функціонування держави.

II. Дайте визначення понять:

1. Правове забезпечення – це...
2. Інформаційне забезпечення – це...
3. Нормативне забезпечення – це...
4. Фінансові методи – це...
5. Регулюючий фінансовий механізм – це...
6. Управління рухом фінансових ресурсів – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Причини відмінності між фінансами в окремих людських цивілізаціях.

ВАРІАНТ 9

I. Дайте відповіді на тести:

1. **Перерозподіл національного доходу пов'язаний з:**

1. міжгалузевим та територіальним перерозподілом коштів у інтересах найбільш ефективного та раціонального використання доходів і накопичень підприємств та організацій;
2. існуванням виробничої та невиробничої сфер;
3. перерозподілом доходів між різними соціальними групами населення;
4. формуванням доходів держави.

2. **Через розподільчу функцію фінансів реалізується:**

1. забезпечення розвитку суспільного і приватного виробництва;
2. розподіл ВВП по відповідних грошових фондах та контроль за їх цільовим використанням;
3. забезпечення кожного суб'єкта господарювання необхідними йому фінансовими ресурсами;
4. мобілізація доходів в бюджетну систему держави.

3. **Фінансові відносини охоплюють:**

1. виробничу сферу економіки;
2. тільки невиробничу сферу;
3. як виробничу, так і невиробничу сфери;
4. немає правильної відповіді.

4. **Предметом вивчення курсу „Фінанси” є:**

1. процес створення фінансово-бюджетного механізму;
2. відносини, що пов'язані з формуванням, розподілом і використанням централізованих та децентралізованих грошових фондів;
3. закономірності та принципи, які діють у сфері фінансових відносин;
4. відносини, які виникають з приводу формування доходів підприємств, організацій, установ.

5. **Чим фінанси відрізняються від грошей:**

1. змістом;
2. виконуваними функціями;
3. змістом і виконуваними функціями;
4. немає правильної відповіді.

II. Дайте визначення понять:

1. Фінансові стимули – це...
2. Фінансовий контроль – це...
3. Управління фінансами – це...
4. «Конструкція фінансового механізму» - це...
5. Бюджетне планування – це...
6. Метод екстраполяції – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Управління фінансами у Римській імперії та феодальному місті: сутність та відмінності.

ВАРІАНТ 10

I. Дайте відповіді на тести:

1. **Функції фінансів – це засіб прояву:**

1. природи фінансів;

2. притаманних фінансам властивостей;
  3. суспільного призначення фінансів;
  4. функціонування економічних законів.
- 2. Суб'єктами розподільчих відносин в державі є:**
1. держава, населення, підприємства, організації, установи;
  2. населення;
  3. підприємства виробничої сфери;
  4. організації і установи невиробничої сфери.
- 3. Основними передумовами виникнення фінансів є:**
1. наявність товарного виробництва;
  2. наявність держави, дія закону вартості і розвиток товарно-грошових відносин;
  3. наявність грошово-кредитних відносин.
- 4. Фінансова політика – це:**
- а) політика, яка охоплює всі напрямки діяльності держави;
  - б) сукупність державних заходів щодо використання фінансових відносин для виконання державою своїх функцій;
  - в) концепція визначення основних напрямів, цілей, головних завдань діяльності держави;
  - г) стратегія управління фінансовою діяльністю держави та інших суб'єктів економіки.
- 5. Головна мета фінансової політики:**
- а) перерозподіл фінансових ресурсів між окремими верствами населення, галузями, регіонами;
  - б) управління фінансовою діяльністю держави та інших суб'єктів економіки внутрішніми заходами;
  - в) забезпечення відповідними фінансовими ресурсами реалізації тої чи іншої державної програми економічного та соціального розвитку;
  - г) встановлення раціонального, з погляду держави, розподілу та використання фінансових ресурсів.

II. Дайте визначення понять:

1. Внутрігосподарський контроль – це...
2. Оперативний фінансовий контроль – це...
3. Фінансовий важіль – це...
4. Аудиторська перевірка – це...
5. Американська модель ринкової економіки – це...
6. Безготівковий обіг – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Сутність та основні відмінності американської, скандинавської та європейської моделей побудови ринкової економіки.

ВАРІАНТ 11

I. Дайте відповіді на тести:

1. Фінансова стратегія – це:

- а) основні напрями використання фінансів на тривалу перспективу;
- б) діяльність, пов'язана з подоланням інфляції і спаду виробництва;
- в) діяльність спрямована на вирішення завдань окремого етапу розвитку країни;
- г) територіальний перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему.

2. Основними етапами фінансової політики на різних історичних етапах суспільного відтворення є:

- а) класична;
- б) регулююча;
- в) демократична;
- г) планово-директивна;
- д) капіталістична.

3. Фінансовий механізм за умов регулюючої фінансової політики спрямований на:

- а) збільшення ступеня прогресивності оподаткування;
- б) скорочення обсягу перерозподілу національного доходу через фінансову систему;
- в) зниження бюджетного дефіциту;
- г) стимулювання росту накопичень як джерела виробничого інвестування.

4. Яка із стадій процесу відтворення є головною передумовою виникнення фінансів:

1. виробництво – розподіл;
2. розподіл – обмін;
3. обмін – споживання;
4. споживання – виробництво.

5. Хто з зазначених науковців є фундатором фінансової науки:

1. Дж. С. Міль;
2. К. Віксель;
3. Дж. М. Кейнс;
4. А. Сміт.

II. Дайте визначення понять:

1. Монетарна політика – це...
2. Облікова (дисконтна) політика – це...
3. Розрахунково – аналітичний метод фінансового планування – це...
4. Зовнішнє фінансування – це...
5. Внутрішньокорпоративний контроль – це...
6. Споживання – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Особливості фінансових відносин у докапіталістичних цивілізаціях.

Практичне заняття №2 Фінансова система

План

1. Фінансові категорії. 2. Поняття і терміни у фінансовій науці. 3 Історичні передумови виникнення фінансів. 4 Фінанси як економічна категорія розподілу. 5 Фінанси як вартісна категорія. Зв'язок фінансів з грошима. 6 Функції фінансів. Дискусійні питання щодо сутності фінансів.

Завдання 1. Робота з категоріальним та понятійним апаратом

1.2. Установити, які саме терміни (поняття) із запропонованого переліку визначено в таблиці:

Визначення	Термін (поняття)
Визначення 1 Об'єднаний єдиною внутрішньою пізнавальною логікою, взаємопов'язаний у його частинах, закінчений на певний момент комплекс пояснень фактів і осмислень фінансової діяльності	1) фінансова концепція; 2) фінансова думка; 3) фінансова наука; 4) фінансова теорія; 5) фінансові категорії;
Визначення 2 Інтелектуальний процес у будь-якій стадії пізнання фінансових явищ та з будь-яким результатом (від гіпотези до достовірного знання)	6) фінансова система; 7) фінанси; 8) фінансові відносини
Визначення 3 Спеціалізована галузь наукових знань, наукова діяльність, спрямована на вивчення фінансів у теоретичному і практичному аспектах, організація і систематизація отриманих знань у контексті певної парадигми, а також сума знань про явища міжнародних, державних та приватних фінансів достовірно встановлені закономірності їх функціонування	

<p>Визначення 4 Поняття і терміни, які є граничними за рівнем узагальнення і відображають об'єктивні фундаментальні абстрактні найсуттєвіші поняття фінансової теорії</p>	
<p>Визначення 5 Система відокремлених самостійних та взаємодіючих сфер і ланок фінансових відносин, які мають певні особливості в мобілізації та використанні фінансових ресурсів, а також відповідний апарат управління та нормативно-правове забезпечення</p>	

Завдання 2. Схематичні завдання

2.1. Розробити інтелект-карту за такими питаннями:

Варіант А: Предмет фінансової науки.

Варіант Б: Фінансові категорії.

Варіант В: Розподільна функція фінансів.

Варіант Г: Вплив фінансів на суспільне виробництво.

2.2. Розробити конспект-схему зі структуризації фінансової системи:

а) за внутрішньою будовою;

б) за організаційною структурою.

Практичне заняття №3 Фінансове право та фінансова політика -2 год

План

1.Фінансова система України, її основні підсистеми та ланки. 2.Правове регулювання фінансової діяльності держави. 3.Фінансова політика, як складова економічної політики держави. 4.Фінансовий механізм. 5.Державне управління фінансами. 6. Фінансовий контроль.

Вирішення практичних завдань.

Контрольні питання:

1. Поняття, структура і види фінансово-правових норм.
2. Зміст і особливості фінансових правовідносин.
3. Специфіка суб'єктного складу фінансових правовідносин.
4. Об'єкт фінансових правовідносин.
5. Суб'єкти фінансового права і фінансових правовідносин.

Виконайте завдання:

1. Схематично покажіть ієрархію фінансового законодавства.
2. У наведених нижче правових нормах визначте їх гіпотезу, диспозицію та санкцію:
 — "У разі виявлення бюджетного правопорушення Міністерство фінансів України, Державне казначейство України, органи Державної контрольно-ревізійної служби України, місцеві фінансові органи, голови виконавчих органів міст районного значення, селищних та сільських рад і головні розпорядники бюджетних коштів у межах своєї компетенції можуть щодо тих розпорядників бюджетних коштів та одержувачів, яким вони довели відповідні бюджетні асигнування, - зупинити операції з бюджетними коштами";
 — „У разі порушення банками вимог банківського законодавства та нормативно-правових актів Національного банку Національний банк застосовує до банків захід впливу попереднього реагування у вигляді письмового попередження".

Ситуаційні завдання по темі:

1. Податковим інспектором державної податкової інспекції у Червонозаводському районі м. Харкова була нарахована пеня за несвоєчасну сплату суми податку на прибуток приватним підприємством "Фантом". Акт перевірки і рішення державної податкової інспекції про застосування

фінансової санкції до приватного підприємства “Фантом” були прийняті через вісім місяців з дня виникнення податкового зобов’язання.

Приватне підприємство “Фантом” оскаржило дії податкового органу в судовому порядку, посилаючись на ст.ст. 71,179 Цивільного кодексу України про пропусшення терміну позовної давності.

Яке рішення повинен прийняти суд?

2. Комерційний банк “Альфа” придбав короткострокові конверсійні облигації внутрішньої державної позики при первинному розміщенні. Після закінчення терміну їх погашення, Міністерство фінансів України відмовилось сплатити відповідну грошову суму, посилаючись на відсутність коштів і необхідність фінансування дефіциту Державного бюджету України, але запропонувало утримувачам облигацій внутрішньої державної позики з метою погашення боргу придбати нові облигації з терміном погашення 48 місяців. Комерційний банк “Альфа” такі умови не задовольнили, але Міністерство фінансів категорично відмовилось погасити облигації у грошовій формі. Комерційний банк “Альфа” звернувся з позовом до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд? Розкрийте особливості відносин, що виникають у галузі внутрішнього державного кредиту.

3. Акціонерне товариство “Кентавр” надіслало до установи обслуговуючого банку платіжне доручення з метою перерахування до бюджету суми податкового зобов’язання з податку на прибуток. Платіжне доручення було отримано банком за три дні до закінчення терміну сплати податку на прибуток за відповідний податковий період, але через недбалість робітника операційного відділу банку сума податку була перерахована лише на п’ятий робочий день після закінчення терміну сплати податку.

Визначте відповідальність банку за порушення порядку своєчасного внесення суми податку до бюджету.

4. Проведіть порівняльно-правову характеристику застави як способу забезпечення цивільно-правового зобов’язань та податкової застави як способу забезпечення податкового зобов’язання платника податків.

5. Обласна державна адміністрація отримала від комерційного банку короткострокову позичку з метою покриття тимчасового касового розриву при виконанні загального фонду обласного бюджету. Після закінчення строку обласна адміністрація не повернула відповідну суму комерційному банку.

Який порядок погашення заборгованості облдержадміністрації перед комерційним банком? Чи є бюджетним правопорушенням перевищення терміну повернення короткострокових позичок, отриманих для покриття тимчасового касового розриву при виконанні загального фонду обласного бюджету?

6. Документальною перевіркою районної податкової інспекції встановлено, що бухгалтерський облік на підприємстві ведеться з численними порушеннями: не ведеться облік по деяким регістрам, пов’язаним з обрахуванням податкових платежів, головна книга та інші облікові документи оформлені недбало, з численними виправленнями, підчистками, відсутня частина документів про приход-видаток коштів. В акті документальної перевірки зафіксовані конкретні суми заниження податкових зобов’язань, отриманих на підставі бухгалтерських документів підприємства. За матеріалами такої перевірки було прийнято рішення про застосування штрафних санкцій за приховування (заниження) прибутку.

Чи є правомірними дії податкової інспекції у відношенні даного підприємства?

7. Два підприємства за усною домовленістю своїх керівників постійно співробітничать в господарській та фінансовій діяльності, надаючи одне одному допомогу у вигляді перерахувань грошей. Підставами для перерахувань (переказів) коштів обираються усні вказівки (прохання) керівників. Розміри взаємної заборгованості у повній мірі враховуються не в документах бухгалтерського обліку, а лише в блокнотах керівників цих підприємств.

Чи є вказані дії керівників підприємств такими, що не порушують фінансову дисципліну?

8. Під час проведення ревізії на підприємстві ревізором були вилучені у бухгалтера чорнові записи, що стосуються ведення бухгалтерського обліку даного підприємства. Вилучення оформлено протоколом, копію якого вручено під розписку директору підприємства.

Чи є правомірними дії ревізора?

9. Під час проведення виїзної податкової перевірки фірми “Еліта”, її директор та бухгалтер не надали первинні бухгалтерські документи для підтвердження розрахунків, які вказані у декларації.

Якими повинні бути дії співробітників районної податкової інспекції для визначення суми податкового зобов'язання?

10. Директор товариства з обмеженою відповідальністю "Південтранс" вніс до статутного фонду дочірнього підприємства "Південтрансбуд" основні засоби товариства з обмеженою відповідальністю "Південтранс" – (обладнання), яке знаходилось у податковій заставі. Податковому органу цю інформацію директор товариства з обмеженою відповідальністю "Південтранс" не надав.

Дайте правову оцінку дій директора товариства з обмеженою відповідальністю "Південтранс". Якими повинні бути дії директора по узгодженню операцій з активами, які знаходяться у податковій заставі?

Дайте відповіді на тести:

1. Фінансова стратегія – це:

- а) основні напрями використання фінансів на тривалу перспективу;
- б) діяльність, пов'язана з подоланням інфляції і спаду виробництва;
- в) діяльність спрямована на вирішення завдань окремого етапу розвитку країни;
- г) територіальний перерозподіл фінансових ресурсів через бюджетну систему.

2. Основними етапами фінансової політики на різних історичних етапах суспільного відтворення є:

- а) класична;
- б) регулююча;
- в) демократична;
- г) планово-директивна;
- д) капіталістична.

3. Фінансовий механізм за умов регулюючої фінансової політики спрямований на:

- а) збільшення ступеня прогресивності оподаткування;
- б) скорочення обсягу перерозподілу національного доходу через фінансову систему;
- в) зниження бюджетного дефіциту;
- г) стимулювання росту накопичень як джерела виробничого інвестування.

4. Яка із стадій процесу відтворення є головною передумовою виникнення фінансів:

- 1. виробництво – розподіл;
- 2. розподіл – обмін;
- 3. обмін – споживання;
- 4. споживання – виробництво.

5. Хто з зазначених науковців є фундатором фінансової науки:

- 1. Дж. С. Міль;
- 2. К. Віксель;
- 3. Дж. М. Кейнс;
- 4. А. Сміт.

II. Дайте визначення понять:

- 1. Монетарна політика – це...
- 2. Облікова (дисконтна) політика – це...
- 3. Розрахунково – аналітичний метод фінансового планування – це...
- 4. Зовнішнє фінансування – це...
- 5. Внутрішньокорпоративний контроль – це...
- 6. Споживання – це...

III. Дайте розгорнуту відповідь на питання:

Особливості фінансових відносин у докапіталістичних цивілізаціях.

Завдання 1 Визначте структуру фінансових ресурсів держави за видами ресурсів і напрямками їх використання. Зробіть висновки

Таблиця 1

Показники формування фінансових ресурсів України на 2018–2022 рр., млн грн. (умовно)

Показник	Показник 2018 (звіт)	Показник 2029 звіт	Показник 2020 звіт	Показник 2021(прогноз)	Показник 2022(прогноз)
1. Ресурси бюджетів	235 427,7	306 410,4	413 609,3	421 554,9	470 298,4
доходи бюджетів	219 936,5	280 116,0	372 529,1	334 793,8	359 999,8
надходження від приватизації державного майна	2 458,8	8 924,1	8 501,2	10 000,0	10 000,0
залучення коштів на зовнішньому ринку	8 411,6	8 098,0	16 557,9	34 068,1	43 008,9
залучення коштів на внутрішньому ринку	3 738,0	7 776,0	13 758,7	66 190,3	48 587,5
повернення кредитів	1 190,0	1 567,7	2 582,4	5 219,5	9 185,4
фінансування за активними операціями	-307,2	-71,4	-320,0	-28716,8	-483,2
2. Ресурси підприємств і організацій, усього	167 164,4	225 591,5	285 848,7	78 870,2	163 567,4
тому числі: прибуток після сплати податку	84 416,4	134 020,6	172 635,0	-8 849,6	53 227,9
амортизаційні відрахування	82 748,0	91 570,9	113 213,7	87 719,8	110 339,5
3. Ресурси загальнообов'язкових державних фондів (без коштів, що спрямовуються з державного бюджету), усього	88 328,4	122 632,1	171 986,0	139 511,5	164 579,6
з них: власні доходи Пенсійного фонду	76 013,0	106 166,9	149 844,9	121 988,8	142 764,6
доходи Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності	5 447,0	7 056,0	9 766,0	7 238,0	8 125,0
доходи Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві	3 113,1	4 004,9	5 459,5	3 692,5	5 765,4
доходи Фонду соціального страхування України на випадок безробіття	3 755,3	5 395,3	6 915,6	6 592,2	7 924,6
4. Довгострокові кредитні ресурси на розвиток економіки, надані комерційними банками України	136 329,0	176 638,0	208 000,0	60 700,0	62 000,0
5. Кошти іноземних інвесторів на розвиток економіки	40 014,2	47 025,0	51 975,0	40 000,0	47 700,0
УСЬОГО РЕСУРСІВ	667 263,7	878 288,0	1 131 419,0	74 636,6	908 145,4

Таблиця 2

Показники використання фінансових ресурсів України на 2018–2022 рр., млн грн. (умовно)

Показник	Показник 2018 (звіт)	Показник 2019 звіт	Показник 2020звіт	Показник 2021 (прогноз)	Показник 2022(прогноз)
1. Використання ресурсів бюджетів	235 427,7	306 410,4	413 609,3	421 554,9	470 298,4
видатки бюджетів	226 054,4	296 128,6	386 615,7	390 898,0	400 483,8
погашення основної суми зовнішнього боргу	410,37	2 289,7	8 542,9	6 734,2	24 747,4
погашення основної суми внутрішнього боргу	2 495,8	3 614,7	12 574,7	17 062,0	37 522,8

надання кредитів	2 773,8	4 377,3	5 876,0	6 860,7	7 544,4
2. Видатки підприємств і організацій, усього	167 164,4	225 591,5	285 848,7	78 870,2	163 567,4
у тому числі: кошти, що залишаються в розпорядженні підприємств (прибуток після сплати податку та амортизаційні відрахування)	167 164,4	225 591,5	285 848,7	78 870,2	163 567,4
3. Видатки фондів (без коштів, що спрямовуються з державного бюджету), усього	87 698,3	122 557,3	172 004,5	139 511,5	164 579,6
з них: власні видатки Пенсійного фонду	76 013,0	106 166,9	149 844,9	121 988,8	142 764,6
видатки Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності	5 223,0	7 056,0	9 867,0	7 238,0	8 125,0
видатки Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві	2 977,8	3 939,1	5 377,0	3 692,5	5 765,4
видатки Фонду соціального страхування України на випадок безробіття	3 484,5	5 395,3	6 915,6	6 592,2	7 924,6
4. Видатки на реалізацію національних програм розвитку економіки за рахунок довгострокових кредитів	136 329,0	176 638,0	208 000,0	60 700,0	62 000,0
5. Витрати іноземних інвесторів на розвиток економіки	40 014,2	47 025,0	51 975,0	40 000,0	47 700,0
УСЬОГО ВИДАТКІВ	666 633,6	878 222,2	1 131 437,5	740 636,6	908 145,4

Практичне заняття 3. Правові засади організації фінансового контролю в Україні

План заняття

1. Визначення форм фінансово-господарського контролю.
2. Визначення предмету та методу фінансово-господарського контролю

Питання для обговорення в аудиторії

1. Пояснити сутність і призначення господарського контролю.
2. Що є предметом господарського контролю?
3. В чому полягають основні завдання господарського контролю?
4. Яким чином пов'язаний господарський контроль з іншими функціями управління?
5. Пояснити зміст сигнальної, профілактичної та інструктивної функцій контролю.
6. З яких основних стадій складається процес господарського контролю?
Охарактеризувати кожен етап процесу контролю.
7. За якими ознаками класифікують господарський контроль? Дати характеристику основним видам господарського контролю.
8. З яких стадій складається організація і здійснення контролю?

Вправа 1

Необхідно:

розглянути наведені порушення та вказати, за допомогою якого прийому документального контролю їх можна виявити.

Дані для виконання:

1. Завищення норм списання природного убутку на товари.
2. Неправильне нарахування відпускних в розрахунково-платіжній відомості.
3. Відображення в акті виконаних робіт таких обсягів, на які не оформлені наряди.
4. Несвоєчасне оприбуткування готівки в касу.
5. Не відповідність справжньому підпису одержувача коштів у видатковому касовому ордері.
6. Невідповідність даних матеріального звіту про витрачання сировини й матеріалів даним карток складського обліку.

Вправа 2

Необхідно:

• зазначити, які прийоми документального контролю необхідно застосувати для виявлення порушень.

Дані для виконання:

1. Товари, що надійшли від постачальника, не відображені в обліку.
2. На виробництво продукції витрачається менше сировини, ніж передбачено за нормами.
3. Невідповідність реквізитів підприємства та печатки на податковій накладній.
4. Включення у відомість на видачу заробітної плати прізвища працівника, який був прийнятий лише у наступному місяці.
5. Видатковий касовий ордер не містить підпису керівника підприємства, але проставлені підписи одержувача коштів і головного бухгалтера.
6. Записи в авансовому звіті не відповідають записам наданих виправдовуючих документів про витрачені підзвітні суми.

Вправа 3

Необхідно:

• розглянути наведені нижче ситуації та вказати, за допомогою якого прийому документального контролю можна виявити порушення:

Дані для виконання:

1. Бухгалтер підприємства, використавши готівку з каси для особистих потреб, склав видатковий касовий ордер, де вказав, що гроші були передані дочірньому підприємству. В дочірньому підприємстві кошти оприбутковані не були.
2. Відсутній номер і дата на авансовому звіті.
3. Невідповідність даних платіжної відомості на видачу заробітної плати і табелів по окремих працівниках.
4. В порівняльній відомості, що складена за результатами проведеної інвентаризації неправильно відображена сума природного убутку.
5. Видача готівки з каси була оформлена видатковим касовим ордером за формою, запропонованою новим бухгалтером підприємства.
6. На виготовлення продукції було витрачено більше електроенергії, ніж передбачено за нормами.

Вправа 4

Необхідно:

- визначити, чи допущені касиром порушення;
- пояснити, якими документами повинна бути оформлена дана операція;
- сформулювати висновки для включення до акту перевірки.

Дані для виконання:

По видатковому касовому ордеру № 578 від 7 травня 2020 р. видана заробітна плата інженеру Семенову С.В. в сумі 7080 грн. На видатковому касовому ордері є всі необхідні підписи, тільки підпис Семенова С.В. нерозбірливий. Порівнявши підпис Семенова С.В. у видатковому касовому ордері з підписами Семенова С.В. в платіжних відомостях за попередні місяці, перевіряючий встановив, що підписи неідентичні. Семенов С.В. пояснив ревізору, що належні йому кошти за квітень 2020 р. в сумі 7080 грн. отримав син під час його хвороби.

Вправа 5

Необхідно:

- встановити повноту та своєчасність оприбуткування в касу готівки, одержаної в банку;
- зазначити, які способи можна застосувати для більш детальної перевірки повноти оприбуткування готівки одержаної в банку;
- сформулювати висновки для включення до акту перевірки.

Дані для виконання:

За липень 2020 р. перевіряючий склав наступний реєстр отримання готівки з поточного рахунку в банку.

<i>Корінець чеку</i>			<i>Оприбутковано по касі</i>			<i>Особи, які одержали готівку</i>
<i>дата</i>	<i>номер</i>	<i>сума, грн.</i>	<i>прибуткові касові ордери</i>	<i>дата</i>	<i>сума, грн.</i>	
01.07	417132	1800.00	401	01.07	1800.00	Корж К.Ж
05.07	417133	3400.00	405	07.07	3400.00	Корж К.Ж
17.07	417134	2540.00	408	19.07	2540.00	Михайлова
20.07	417136	6700.00	409	27.07	5700.00	Михайлова

Примітка: Корінець чеку № 417135 значиться зіпсованим. В чековій книжці зіпсованого чеку немає. Касир пояснила, що не пам'ятає, куди дівся цей зіпсований чек.

Вправа 6

Необхідно: встановити, застосування яких способів перевірки дозволить виявити наведені порушення.

Дані для виконання:

Головним бухгалтером отримано по чеку в банку 1600 грн. Із цієї суми головним бухгалтером було привласнено 600 грн., а 1000 грн. передано касиру, про що був складений відповідний прибутковий касовий ордер на 1000 грн. У виписці банку була показана сума 1600 грн., яка видана за чеком. При вивченні перевіряючим виписки банку, одержаної підприємством, було встановлено наступне: замість "видано по чеку" було вписано (через копіювальний папір того ж кольору) "перераховано за дорученням №..." 600 грн., цифра 1600 грн. акуратно виправлена на суму 1000 грн.

Вправа 7

Необхідно: встановити, які прийоми перевірки може застосовувати перевіряючий для виявлення порушень.

Дані для виконання:

1. Підробка підписів при отриманні грошей від осіб, яким видана заробітна плата.
2. Збільшення сум шляхом приписок в графі "сума до видачі" після виплати та проставлення підпису особою, яка одержала кошти.
3. Неправильне нарахування (завищення) заробітної плати.
4. Виписка нарядів вигаданим особам.
5. Невідповідність загального підсумку по платіжній відомості сумах оплати праці, наведеним в ній.

Вправа 8

Необхідно: проаналізувати наступну ситуацію; пояснити, які прийоми перевірки були використані ревізором.

Дані для виконання:

Агент по закупівлі Іванов П.К. додав до авансових звітів перелік рахунків на автодеталі, які були ним придбані в заводському магазині. Наявність при авансових звітах декількох

різних рахунків, датованих одним числом, викликало підозру у ревізора і підштовхнуло провести зустрічну перевірку документів у заводському магазині.

В результаті перевірки було встановлено, що, хоча бланки деяких рахунків, наданих агентом Івановим П.К., і належать заводському магазину, але працівниками магазину вони не виписувалися. Крім того виявилось, що деталей, зазначених в наданих Івановим П.К. документах в дні їх придбання в заводському магазині в наявності не було.

В подальшому перевіркою було встановлено, що агент Іванов П.К. купував деталі не в магазині, а у приватних осіб та здавав їх на склад по завищених цінах, різницю у вартості Іванов П.К. привласнював. Рахунки на оплату грошей за деталі він "оформив" на бланках заводського магазину, придбаних у невідомих осіб.

Тести

1. Слово "контроль" походить від:

- а) англійського слова "control";
- б) німецького слова "controlling";
- в) французького слова "controle";
- г) латинського слова "controle".

2. Сутність контролю полягає:

- а) в перевірці суб'єктом управління регулювання стану об'єкта управління;
- б) в плануванні майбутніх дій господарюючого суб'єкта;
- в) в порівнянні фактичних показників і виявлення відхилень, що виникли;
- г) в аналізі показників внутрішньої звітності.

3. Організація контролю - це:

- а) послідовне виконання контрольних процедур;
- б) здійснення циклічного контролю;
- в) впорядкування взаємозв'язків системи контролю;
- г) дотримання нормативних актів при проведенні контролю.

4. Господарський контроль охоплює:

- а) матеріальне виробництво;
- б) невиробничу сферу;
- в) матеріальне виробництво і невиробничу сферу;
- г) окремі стадії матеріального виробництва і невиробничої сфери.

5. Призначення контролю як однієї з функцій управління полягає у:

- а) вивченні фактичного стану справ в різних сферах суспільного життя;
- б) виявленні відхилень від нормативів, правил, планів з метою управління;
- в) виявленні наслідків можливих відхилень та ліквідації їх причин;
- г) управлінні різними процесами суспільного життя.

6. Змістовна характеристика сутності процесу контролю покликана відповісти на запитання:

- а) що відбувається в процесі контролю?
- б) ким і в якому порядку виконується?
- в) як здійснюється?
- г) з якою метою проводиться?

7. Організаційна характеристика сутності процесу контролю покликана відповісти на запитання:

- а) що відбувається в процесі контролю?
- б) ким і в якому порядку виконується?
- в) як здійснюється?
- г) з якою метою проводиться?

8. Результативна характеристика сутності процесу контролю покликана відповісти на запитання:

- а) що відбувається в процесі контролю?

- б) ким і в якому порядку виконується?
- в) як здійснюється?
- г) з якою метою проводиться?

9. Інспекційна характеристика сутності процесу контролю покликана відповісти на запитання:

- а) що відбувається в процесі контролю?
- б) ким і в якому порядку виконується?
- в) як здійснюється?
- г) з якою метою проводиться?

10. Зміст організаційно-підготовчої стадії полягає в:

- а) перевірці виконання рішень;
- б) комплексному аналізу та усуненні виявлених недоліків;
- в) виборі об'єкта для перевірки та впливу;
- г) перевірці об'єкта, що контролюється.

11. Обстеження, спостереження, збір, обробка та оцінка інформації відбувається на:

- а) організаційно-підготовчій стадії контролю;
- б) технологічній стадії контролю;
- в) результативній стадії контролю;
- г) інспекційній стадії контролю.

12. Формальний контроль:

- а) здійснюється регулярно;
- б) враховує психологію осіб, які перевіряються;
- в) представляє надійну систему перевірки;
- г) використовує інформацію, що надходить із запізненням, і є не завжди точною.

Реферативні виступи

1. Історія становлення контролю як науки.
2. Контроль як функція менеджменту.
3. Технологія контролю в працях вітчизняних вчених-економістів.

Практичне заняття № 4-5 Бюджет. Бюджетна система. Бюджетний процес в Україні

План

1. Економічна сутність та призначення бюджету. 2. Склад доходів і видатків бюджетів. 3. Бюджетна система та принципи її побудови. 4. Вирішення практичних завдань.

Ситуаційні завдання

Завдання 1. Необхідно: визначити сферу практичного застосування понять; викласти проблеми визначення сутності понять та їх використання у системі професійних знань: • бюджетне планування; • бюджетний регламент; • бюджетне прогнозування; • програмно-цільовий метод; • бюджетна резолюція; • бюджетна установа; • бюджетне забезпечення; • кошторисне планування; • балансовий метод; • бюджетні резерви; • бюджетні програми; • бюджетний запит; • кошторис; • бюджетні призначення; • бюджетні асигнування.

Завдання 2. На підставі наведених нижче даних заповнити табл. 1. «Процедура бюджетного планування в Україні» за такими варіантами: 1. Складання проекту Закону «Про Державний бюджет України». 2. Складання проекту місцевого бюджету. 3. Розгляд проекту Закону «Про Державний бюджет України». 4. Розгляд проекту місцевого бюджету. 5. Прийняття Закону «Про Державний бюджет України». 6. Прийняття рішення про місцевий бюджет.

Таблиця 1 ПРОЦЕДУРА БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ В УКРАЇНІ

Документи та інформація, необхідні для складання, розгляду і затвердження бюджету	Державні органи, які беруть участь у бюджетному плануванні	Регламентовані терміни окремих етапів бюджетного планування

Тести для самоконтролю

1. Бюджет як економічна категорія - це:

- а) фінансовий план держави;
- б) розпис доходів та видатків держави;
- в) сукупність економічних відносин щодо формування та використання централізованого фонду грошових коштів;
- г) сукупність економічних відносин з приводу планомірного формування, розподілу та використання централізованого фонду грошових коштів з ціллю виконання функцій держави.

2. Державний бюджет тісно пов'язаний з наступними фінансовими планами:

- а) економічного та соціального розвитку країни;
- б) зведеними галузевими фінансовими планами міністерств та відомств;
- в) з кредитним та касовим планом Національного банку України;
- г) бізнес планом підприємства.

3. Бюджет є провідною ланкою сфери:

- а) фінансів суб'єктів господарювання;
- б) державних фінансів;
- в) міжнародних фінансів;
- г) фінансового ринку.

4. Бюджет виконує такі основні функції:

- а) розподільчу;
- б) фіскальну;
- в) контрольну;
- г) стимулюючу.

5. За матеріальним змістом бюджет - це:

- а) фінансовий план держави;
- б) централізований фонд грошових коштів;
- в) розпис доходів та видатків;
- г) баланс доходів та видатків.

6. Державний бюджет як фінансовий план держави:

- а) є Указом Президента України;
- б) є постановою Кабінету Міністрів України;
- в) має силу закону, прийнятого державою;
- г) є постановою Верховної Ради України.

7. Бюджетні відносини регулюються наступними законодавчими актами:

- а) Конституція України;
- б) Бюджетним Кодексом України;
- в) Законом про державний бюджет України;
- г) Податковим Кодексом України.

8. Суб'єктами бюджетних відносин є:

- а) підприємства і домашні господарства;
- б) держава і споживачі;
- в) держава і громадяни;
- г) держава, підприємства і громадяни.

9. Які показники характеризують стан бюджету як фінансового плану?

- а) Профіцит, баланс, надлишок, дефіцит;
- б) Рівновага доходів і видатків бюджету, бюджетний дефіцит, бюджетний надлишок;
- в) Бюджетний дефіцит, баланс бюджету, профіцит;
- г) Бюджетна рівновага, дефіцит, надлишок.

10. До факторів, що впливають на формування та використання державного бюджету належать:

- а) економічні;
- б) політичні;
- в) екологічні;
- г) політичні.

Практичні завдання

Яку роль у державному кредиті відіграють держава, юридичні та фізичні особи:

1. держава — позичальник, а юридичні та фізичні особи — кредитори;
2. держава — кредитор, юридичні й фізичні особи — позичальники;
3. держава, юридичні та фізичні особи можуть бути як кредиторами, так і позичальниками;
4. немає вірної відповіді.

Дефіцит Державного бюджету — це явище:

1. негативне;
2. позитивне;
3. нейтральне;
4. є різні оцінки.

Практична частина

Завдання 1

У таблиці наведені дані про виконання видаткової частини загального фонду зведеного бюджету м. Миколаєва за 1 півріччя 2021 р., тис. грн. (умовно)

Найменування видатків	Затверджено за планом	Фактично виконано
Органи місцевого самоврядування	3444,2	3022,2
Правоохоронні органи	741,3	652,3
Освіта	47805,1	27241,8
Охорона здоров'я	19019,3	18629,7
Соціальний захист та соціальне забезпечення населення	4827,3	4730,7
Житлово-комунальне господарство	6357,1	6124,5
Культура и мистецтво	1034,4	1917,3
Будування та капвкладення	6663,8	6663,8
Інші видатки	3051,9	1003,7
Резервний фонд	874,2	871,2
ВСЬОГО ВИДАТКІВ	100018,6	86057,2

Необхідно проаналізувати виконання доходної частини бюджету.

Завдання 2

Розглянути ситуацію, зробити необхідні розрахунки та висновки

На підставі даних, наведених у табл.1.

- 1) проведіть необхідні розрахунки, результати запишіть у таблицю;
- 2) проаналізуйте доходи та видатки зведеного бюджету країни за звітний та попередній роки, зробіть висновки.

Таблиця 1.

Результати виконання зведеного бюджету

Показники	Звітний рік	Попередній рік	Відхилення
Доходи, млн. грн.	55 256,0	49 117,9	
Видатки, млн. грн.	53 993,0	48 148,6	
Профіцит (дефіцит), млн. грн.			
ВВП, млн. грн.	210 000	175 010	
Доходи як частка ВВП, %			
Видатки як частка ВВП, %			

Завдання 3

У звітному році місцевий бюджет області отримав надходжень за рахунок:

- прибуткового податку з громадян — 547 216 тис. грн;
- плати за землю — 73 103 тис. грн;
- місцевих податків і зборів — 40 784 тис. грн;
- єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва — 13 783 тис. грн;
- доходів від майна, що належить місцевій владі — 15 893 тис. грн;
- доходів від господарської діяльності підприємств комунальної власності — 548 423 тис. грн.

Усього доходи місцевого бюджету області за звітний рік становили — 1 313 786 тис. грн.

Визначте структуру доходів місцевого бюджету області в звітному році та надходження за рахунок інших доходів. Яка сума доходів надійшла за рахунок податкових надходжень, а яка за рахунок неподаткових?

Завдання 4

У лікарні на 01.01.2021 р. Функціонувало 645 ліжок. У квітні місяці додатково було введено ще 83 ліжок. Кількість днів функціонування ліжок складає 303 дні. Розрахувати кількість ліжок - днів.

Завдання 5

У лікарні на 01.01.2021 р. функціонувало 593 ліжка. У травні місяці, у зв'язку з капітальним ремонтом, було скорочено 55 ліжок. Число днів функціонування ліжок складає 290 днів. Розрахувати кількість ліжок - днів.

Завдання 6

Середньорічна кількість ліжок у лікарні складає 592 ліжка. Кількість днів функціонування ліжок – 298. Норма видатків на харчування складає 24 грн. 85 коп., норма видатків на медикаменти та перев'язувальні засоби – 16 грн. 85 коп.

Розрахувати суму видатків на харчування та медикаменти і перев'язувальні засоби.

Завдання 7

Розрахувати суму видатків на харчування дітей у групах продовженого дня за рахунок бюджетних коштів, якщо :

на 01.01.2021 – 211 чол.;

на 01.09.2021 – 198 чол.

- число днів харчування – 144

- норма видатків на харчування складає – 25 грн. 30 коп.

Завдання 8

Видатки на утримання I-XI класів складають 1465278 грн., з них: Ст. 12 „На придбання устаткування та інвентарю ” – 68127 грн. Ст. 16 „На капітальний ремонт ” – 316246 грн.

Кількість класів по школі складають :

I-IV кл. – 5, V-IX кл. – 8, X-XI кл. – 5 .Розрахувати фонд всеобучу по школі.

Практичне заняття № 6 Податки. Податкова система (ТЕМА 4)

План

1. Економічна сутність та функції податків. 2.Елементи податку, їх характеристика. 3.Податкова система та податкова політика в Україні. 4.Класифікація податків. 5.Характеристика основних податків податкової системи України. 6.Вирішення практичних завдань.

Контрольні питання:

1. Особливості податкового права як інституту фінансового права.
2. Поняття і ознаки податку. Принципи та функції податку.
3. Правовий механізм податку та його елементи.
4. Поняття податкової системи України та її структура. Співвідношення податку, збору і мита.
5. Система податкових органів України та їх компетенція.
6. Відповідальність за порушення податкового законодавства.

Практичні завдання по темі:

1. Фірма “Сокіл” реалізовувала косметичну продукцію на ринку протягом року і при цьому не вела податковий облік, не сплачувала податки, збори та інші податкові платежі, не надавала

податкову звітність. Коли все це з'ясувалось, районна податкова інспекція визначила суму податкового обов'язку фірми "Сокіл" непрямым методом у розмірі 600 тис. грн.

Розкрийте зміст непрямого методу визначення податкового зобов'язання? Яким чином буде обчислена сума прихованого від оподаткування доходу? Як слід вирішити цю справу і які види відповідальності необхідно застосувати до правопорушників?

2. Платник податків Бородін був визнаний у судовому порядку обмеженим у цивільній дієздатності внаслідок зловживання спиртними напоями, але як платник податків Бородін мав у власності транспортний засіб, нерухоме майно та орендував земельну ділянку.

Яким чином буде формуватись податковий обов'язок цього громадянина?

3. Семирічна талановита співачка отримує суми грошових коштів у вигляді гонорару за виступи на концертах.

Яким чином і якою особою буде реалізовуватись обов'язок по веденню податкового обліку, сплаті податку, податковій звітності по грошовим надходженням цієї дитини?

4. Після закінчення процедури продажу активів платника податків фірми "Спрут" сума податкового боргу не була погашена і районна податкова інспекція визначила відповідальною за погашення остаточного податкового боргу фірми "Спрут" – третю особу – фірму "Глобус". Своє рішення районна податкова інспекція мотивувала тим, що фірма "Глобус" протягом 9-ти місяців до останнього дня граничного терміну погашення суми податкового зобов'язання фірми "Спрут" придбала від неї автотранспортні засоби за цінами, удвоє нижчими ніж ринкові, тобто 16 тис. грн., тоді як ринкова ціна складає 32 тис. грн.

Чи правомірні дії районної податкової інспекції і якщо так, то яким чином буде визначатися розмір остаточного боргу фірми "Спрут"?

5. Платник податків – суб'єкт підприємницької діяльності громадянин Голованов протягом останнього року своєї підприємницької діяльності мав великі збитки, внаслідок чого у нього не було можливості своєчасно і в повному обсязі виконати свій податковий обов'язок. Разом з тим він не припинив підприємницьку діяльність, тому що мав непогані перспективи на майбутнє. Голованов звернувся до районної податкової інспекції з проханням роз'яснити йому, які є в нього інші засоби виконання податкового обов'язку. У податковому органі Голованову запропонували наступні альтернативи: податковий кредит, податковий компроміс, податкове доручення.

Що це за податкові механізми і яким чином здійснюється їх регулювання? Чи мав платник податків Голованов на податкове роз'яснення у районній податковій інспекції? Які податкові механізми можливо застосувати в цій ситуації?

Практичне заняття № 4.

План

Дайте власну відповідь на запитання: в якому випадку податок буде справедливим, в якому — несправедливим.

а) Податок буде справедливим:

б) Податок буде несправедливим.

Задача 2

Розрахувати прихований бюджетний надлишок, якщо зібрано в поточному році 27 148,7 млн грн податків. Кількість зайнятих у поточному році - 13 797 тис. осіб; кількість зайнятих у базовому році - 17 740 тис. осіб

Показники	Величина показників
1. Бюджетний дефіцит	6196,4 млн грн.
2. Сума податків на одного працюючого (податкові надходження / кількість зайнятих у поточному році)	
3. Безробітні (кількість зайнятих у базовому році — кількість зайнятих у поточному році)	
4. Додаткова сума податків, що відповідає повній зайнятості (4 = 2 x 3)	

5. Прихований бюджетний надлишок ($5 = 4 - 1$)	
--	--

3. Розрахуйте прихований бюджетний надлишок, що виникає внаслідок відносно надлишкового оподаткування за умови зростання безробіття, якщо дефіцит бюджету в поточному році становив 1933,5 млн грн., податкові надходження до бюджету — 850,3 млн грн., кількість зайнятих у базовому році дорівнювала 13 797 тис. осіб, а у поточному скоротилась до 11 683 тис. осіб.

Тести

1. Якою за характером буде податкова політика держави, якщо оподаткування виступає лише як система забезпечення соціальних програм:

- а) активною;
- б) пасивною; в) нейтральною; г) стимулюючою.

2. Яку функцію виконують податки, якщо вони сприяють захисту навколишнього середовища від забруднення:

- а) розподільчу; б) фіскальну; в) екологічну; г) регулюючу; д) стимулюючу; е) соціальну.

3. Споживач товару чи послуги, в ціну якого включається податок, є:

- а) платником податку; б) суб'єктом оподаткування; в) носієм податку; г) одиницею оподаткування;
- д) об'єктом оподаткування.

4. Одиниця виміру об'єкта оподаткування — це:

- а) платник податку; б) суб'єкт оподаткування; в) носій податку; г) одиниця оподаткування;
- д) об'єкт оподаткування.

5. Частина податку в доході платника податку — це:

- а) джерело сплати; б) податкова квота; в) податкова ставка; г) податкова база; д) податковий тягар.

6. Грошова сума, з якої стягують податок:

- а) джерело сплати; б) податкова квота; в) податкова ставка; г) податкова база; д) податковий тягар.

7. Ставка ПДВ в Україні є:

- а) фіксованою; б) відносною; в) пропорційною; г) прогресивною д) регресивною.

8. Ставка прибуткового податку з громадян в Україні є:

- а) фіксованою; б) відносною; в) пропорційною; г) прогресивною; д) регресивною.

9. Податок на нерухомість є: а) загальнодержавним; б) місцевим; в) прямим; г) непрямим; д) прибутковим; е) продуктивним.

10. Єдиний податок є: а) загальнодержавним; б) місцевим; в) прямим; г) непрямим; д) прибутковим; е) продуктивним.

11. Збір за парковку транспортних засобів є:

- а) загальнодержавним; б) місцевим; в) прямим; г) непрямим; д) прибутковим; е) продуктивним.

12. Мито, ПДВ, акцизи є податками і зборами:

- а) загальнодержавними; б) місцевими; в) прямими; г) непрямими; д) прибутковими; е) продуктивними.

13. Податок на прибуток підприємств є: а) загальнодержавним; б) місцевим; в) прямим; г) непрямим; д) прибутковим; е) продуктивним.

Практичне заняття № 7. Сутність та функції грошей.

План

Контрольні питання, тести

1.1 Чи можна сказати, що дійсна цінність сучасних грошей визначається їх забезпеченістю (особливо золотим забезпеченням)?

1.2 Гроші – це лише трохи паперу та метала, які дають їх володарям законне право на безліч різноманітних товарів. Ми не можемо їсти, пити, або носити в якості одягу гроші. Але за гроші можна купити будь-які товари. Як і чому це відбувається?

1.3 Обґрунтуйте правильність наступного твердження: «Винаходження грошей – одне з найбільш великих надбань людства, бо без них збільшення добробуту, яке стало результатом розширення торгівлі, було б неможливим».

1.4 У чому полягає функція грошей як засобу платежу, і чим вона відрізняється від функції засобу обігу?

1.5 Поясніть, чому золото та срібло витіснили товарні гроші у вигляді солі, слонової кістки, хутра.

1.6 Щоб бути визнаним у якості грошей товар повинен мати наступні якості: а) загальне визнання; б) легкість транспортування; в) довгий термін зберігання; г) ділимість; д) захист від підробки; е) все перелічене.

1.7 Перші спроби теоретично осмислити сутність грошей та їх місце в господарському житті суспільства були зроблені наступними мислителями: а) Платон; б) Аристотель; в) Ксенофонт; г) Конфуцій; д) Фома Аквінський.

1.8 Яке з наступних тверджень вірно відносно визначення грошей: а) гроші – це мірило вартості; б) гроші є ліквідним товаром; в) гроші – це загальний товар-еквівалент; г) гроші – це продукт угоди між людьми; д) гроші – це знак обміну; е) гроші – це все вищесказане.

1.9 Гроші є: а) засобом платежу; б) засобом виміру вартості; в) засобом накопичення вартості; г) засобом обміну; д) все вищесказане.

1.10 Що не характеризує сутності грошей: а) сукупність активів, які використовують для виконання ділових операцій; б) посередник в обміні товарів і послуг; в) вимірник цін усіх інших товарів; г) одна із форм нагромадження багатства; д) один із видів виробничих ресурсів.

1.11 Оберіть відповідь, яка найбільш точно віддзеркалює еволюцію форм грошей: а) товарні, металеві, паперові, кредитні, електронні; б) товарні, паперові, металеві, кредитні, електронні; в) металеві, товарні, паперові, кредитні, електронні; г) товарні, металеві, кредитні, паперові, електронні.

1.12 Яке твердження неправильне: а) паперові гроші мають внутрішню вартість; б) сучасні паперові гроші мають здебільшого кілька ступенів захисту; в) кількість паперових грошей обмежена, що забезпечує їм купівельну спроможність; г) уперше паперові гроші були випущені в Китаї; д) паперові гроші є декретними грішми, оскільки уряд визначає їх як гроші за допомогою закону, або декрету.

1.13 Для виконання ролі грошей найбільш підійшло золото, тому що воно: а) є однорідним і його можна розділити на частини; б) процес видобутку є трудомістким; в) має властивість довго зберігатися; г) пристосовано до транспортування; д) існують невеликі запаси; е) йому властиві всі вказані якості.

1.14 Демонетизація золота означає, що: а) держава розпродує своє монетарне золото; б) припиняється тезаврація золота приватними особами; в) золото перестало виконувати функції грошей; г) припиняють карбування монет із золота; д) усі відповіді неправильні.

1.15 З приведених причин визначте вирішальні, які зумовили демонетизацію золота: а) недостатня маса золотих запасів в природі; б) інтенсивне використання золота у виробництві (електронна техніка, біжутерія, медтехніка); в) прагнення урядів зосередити все золото для стратегічних державних запасів; г) великі витрати, пов'язані з обігом золота; д) неподатливість грошового обігу регулюючому впливу з боку держави; е) бажання урядів узяти на себе емісію нерозмінних грошей для покриття своїх фінансових потреб; ж) все вищесказане вірно.

1.16 Як впливають на вартість золота такі чинники: а) зовнішній вигляд золота (злиток, гранули, пісок); б) місце видобутку золота; в) загальна кількість золота в світі. г) відкриття нових родовищ золота; д) зміна продуктивності праці в видобуванні золота.

1.17 Вкажіть назву грошей, які випускаються в обіг емісійними банками: а) акції; б) чеки; в) векселі; г) банкноти.

1.18 Неповноцінні гроші – це: а) гроші, які знецінюються; б) гроші, які виготовлені не з дорогоцінного металу; в) грошові знаки, які не розмінюються на дорогоцінний метал; г) гроші, які емітуються для фінансування витрат державного бюджету.

1.19 Кредитні гроші – це: а) гроші, випущені державою для покриття своїх потреб, що фінансуються з бюджету; б) будь-які неповноцінні гроші; в) гроші, що емітуються банками для кредитування реальної економіки; г) гроші, що емітує центральний банк для фінансування бюджетного дефіциту.

1.20 Чи можна поставити «знак дорівнює» між поняттями «неповноцінні гроші» та «кредитні гроші»? Поясніть свою відповідь.

1.21 Укажіть, до яких сучасних форм кредитних грошей ступінь довіри найвища та найнижча і поясніть чому: а) готівкових; б) депозитних; в) електронних; г) торгових.

1.22 До кредитних грошей належать: а) кредитна картка; б) банкнота; в) чек; г) електронні гроші; д) вексель; е) казначейські зобов'язання.

1.23 Використання електронних грошей пов'язане з функцією грошей: а) міри вартості; б) засобу накопичення; в) засобу обігу; г) світових грошей.

1.24 Гроші як засіб обігу мають формулу: а) Т-БЗ (Т – товар, БЗ – боргове зобов'язання); б) Г-Т-Г (Г – гроші); в) немає правильної відповіді; г) Т-Г-Т.

1.25 Роль грошей як засобу платежу: а) забезпечують безперервність виробництва і контроль за своєчасними розрахунками в економіці; б) допомагають контролювати правовий кругообіг виробничих фондів; в) немає правильної відповіді; г) а і б.

1.26 Гроші як засіб платежу мають формулу платежу: а) Т-БЗ (Т – товар БЗ – боргове зобов'язання); б) Т-Г-Т (Г – гроші); в) Т-Г-ВВП (ВВП – валовий внутрішній продукт); г) Г-Т-Г.

1.27 Функція грошей як міри вартості полягає у тому, що: а) гроші є посередником між продавцем і покупцем; б) за допомогою грошей визначають ціни всіх інших товарів; в) за допомогою грошей вимірюють розмір нагромадженого багатства; г) гроші є знаряддям погашення боргів; д) усі відповіді неправильні.

1.28 У якій функції гроші обслуговують процес ціноутворення? а) у функції засобу платежу; б) у функції засобу накопичення; в) у функції засобу обігу; г) у функції міри вартості; д) у всіх вказаних функціях.

1.29 Функцією грошей є: а) розподіл вартості; б) створення фінансових фондів; в) засіб обігу; г) надання ділової інформації; д) уповільнення інфляції.

1.30 У якій функції гроші найбільш схильні до впливу інфляції: 1) міра вартості; 2) засіб обігу; 3) засіб накопичення; 4) засіб платежу.

1.31 Визначити в якому випадку гроші стають ідеальними розрахунковими грошима: а) гроші як засіб обігу; б) гроші як засіб збереження скарбів; в) гроші як засіб платежу; г) при взаємозаліку.

1.32 Про яку функцію грошей йдеться: «Не знак вартості виступає тут символічним представником грошей, а сам покупець»? Поясніть. а) мірило вартості; б) засіб обігу; в) засіб платежу; г) світові гроші.

1.33 Оцініть кожен з нижче перелічених предметів з точки зору того, наскільки ефективно вони можуть виконувати функції грошей. Визначте, наскільки той чи інший предмет може використовуватись як засіб обміну, заощадження і міра вартості. Зробивши оцінку, переконайтесь у їхній портативності, одноманітності, зносостійкості, стабільності. а) сіль; б) великі кам'яні колеса; в) худоба; г) золото; д) мідні монети; е) паперові грошові купюри, випущені урядом; ж) персональні чеки.

1.34 Яку функцію виконують гроші: а) при купівлі в магазині телевізора за готівку? б) при визначенні собівартості продукції? в) при розміщенні на строковому депозиті в банку? г) при купівлі холодильника в розстрочку? д) при оплаті комунальних послуг? е) при сплаті підприємством податків у бюджет? ж) при отриманні заробітної плати?

1.35 Які з функцій грошей ілюструють наступні ситуації: а) щоб купувати автомобіль ви збираєтесь продати свій дачний будинок; б) ви людина розумна, тому інколи відкладаєте на «чорний день»; в) в ресторані вам пропонують меню з цінами на кожен страву; г) два торговця антикваріатом домовилися між собою обміняти дві картини Рубенса на одну картину Рембрандта; д) в магазині покупець купує холодильник і оплачує його чеком; е) при домовленості на ринку праці робітник домовляється про річний оклад в розмірі А грошових одиниць.

1.36 Які функції грошей можуть виконувати наступні речі? Наведіть приклади ситуацій. а) кредитні картки; б) картина Пікассо; в) жетони метро.

1.37 На купівельну спроможність грошей впливають такі процеси: а) підвищення цін; б) зростання маси грошей в обороті; в) зростання випуску товарів і послуг в оборот.

1.38 На чому базується вартість повноцінних грошей: а) на купівельній спроможності; б) на вартості тієї кількості товарів і послуг, які в середньому можна придбати за грошову одиницю; в) на вартості матеріалу, з якого вони виготовлені (золото, срібло і так далі); г) на внутрішній вартості.

1.39 На чому базується вартість неповноцінних грошей: а) на купівельній спроможності; б) на вартості тієї кількості товарів і послуг, які в середньому можна придбати за грошову одиницю; в) на вартості матеріалу, з якого вони виготовлені (золото, срібло і так далі); г) на внутрішній вартості.

1.40 Міра вартості – це: а) грошова одиниця, яка використовується для виміру вартості товарів і послуг; б) грошова одиниця, яка використовується для порівняння вартості товарів і послуг.

1.41 Бартер – це: а) товарно-грошовий обмін; б) прямий товарообмін; в) аукціонний вид торгівлі; г) біржова торгівля; д) немає вірної відповіді.

1.42 Причиною бартеру в економіці можуть бути: а) високий рівень інфляції; б) зниження цін на товари і послуги; в) підвищення рентабельності виробництва і реалізації товарів.

Завдання для самостійної роботи

Завдання 1

В табл. 1 наведено дані щодо банківських кредитів в економіку України за період 2017 – 2020 років. За цими даними визначити: а) питому вагу кожного показника в загальному обсягу кредитів; б) темпи росту та приросту обсягу кредитів за факторинговими операціями; в) темпи росту та приросту обсягу кредитів за експортно- імпортними операціями; г) темпи росту та приросту обсягу кредитів в поточну діяльність.

Таблиця 1

Банківські кредити в економіку України у 2017 – 2020 роках (на кінець періоду, тис. грн)

Показник	2017	2018	2019	2020
Овердрафт	1150	1200	1120	1145
За операціями РЕПО	65	78	74	82
За врахованими векселями	1300	1502	1463	1509
За факторинговими операціями	32	42	30	36
За внутрішніми торговельними операціями	3850	4505	4980	5603

За експортно-імпортними операціями	6135	6210	6000	6302
В поточну діяльність	23825	24112	26125	28500
В інвестиційну діяльність	2220	2105	2015	2208
Загальний розмір	38577	39754	41807	41807

Допоміжна література

1. Гальчинський А.С. Теорія грошей: навчальний посібник. / А.С. Гальчинський - К.: Знання, 2008. - 263 с.
2. Гейдер І.О. Грошові реформи в зарубіжних країнах: підручник / І.О. Гейдер - К.: Знання, 1999. -
3. Гриценко А.І. Сучасна валютна система: підручник / А.І. Гриценко - К.: Вища шк., 1995. - 224 с.
4. Климко Г.Н. Основи економічної теорії: навчальний посібник / Г.Н. Климко. - К.: Знання, 2006. - 232 с.
5. Опарін В.М. Фінанси загальна теорія: навчальний посібник. / В.М. Опарін. - 2-ге вид., доп. і
6. Фінанси (теоретичні основи): підручник / [М.В. Грідчина, В.Б. Захожай, Л.Л. Осіпчук та ін.]; Під кер-вом і за наук. ред. М.В. Грідчиної, В. Б. Захожая. - [2-ге вид., випр. і доп.]. - К.: МАУП, 2004. - 312 с.
7. Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни/[О. Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С.Зязюн, А.А. Славкова]. - К.: КНЕУ, 2003. - 387 с.

Питання для самоконтролю

1. Чи можна сказати, що дійсна цінність сучасних грошей визначається їх забезпеченістю (особливо золотим забезпеченням)?
2. Гроші – це лише трохи паперу та метала, які дають їх володарям законне право на безліч різноманітних товарів. Ми не можемо їсти, пити, або носити в якості одягу гроші. Але за гроші можна купити будь-які товари. Як і чому це відбувається?
3. Обґрунтуйте правильність наступного твердження: «Винаходження грошей – одне з найбільш великих надбань людства, бо без них збільшення добробуту, яке стало результатом розширення торгівлі, було б неможливим».
4. У чому полягає функція грошей як засобу платежу, і чим вона відрізняється від функції засобу обігу?
5. Поясніть, чому золото та срібло витіснили товарні гроші у вигляді солі, слонової кістки, хутра.

Практичне заняття № 8 Грошово – кредитна політика

Дайте відповідь на питання:

Як зміниться: зросте (+), зменшиться (-), залишиться без змін (=) позичковий фонд суспільства в результаті таких заходів:

- а) економічні агенти переводять свої строкові вклади і цінні папери й більш ліквідні активи;
- б) на вимогу центрального банку комерційні банки нарощують свої статутні фонди;
- в) громадянин купує телевізор у магазині, розраховуючись платіжною картою;
- г) центральний банк надає кредит уряду; д) центральний банк піднімає розмір нормативу обов'язкових резервів;
- е) центральний банк здійснює закупівлі державних облігацій;

- є) надруковані на банкнотній фабриці банкноти поміщаються в сховище центрального банку;
- ж) зростання тінювих операцій в економіці;
- з) підприємство переказує 5 000 грн на рахунок будівельної організації;
- й) центральний банк піднімає розмір ломбардної ставки;
- і) центральний банк знижує розмір нормативу обов'язкових резервів;
- ї) економічні агенти переводять свої заощадження в малоліквідні фінансові активи;
- к) скорочення тінювих операцій в економіці;
- л) центральний банк продає пакет державних облігацій комерційному банку;
- м) банкнотна фабрика перевиконала місячний план випуску банкнот;
- н) центральний банк знищує пошкоджені банкноти зі свого сховища на 1 800 грош. од.;
- о) центральний банк здійснює закупівлю державних облігацій на відкритому ринку на 55 000 грош. од.;
- п) погашення комерційним банком кредиту на 20 000 грош. од., отриманого раніше в центральному банку;
- р) центральний банк проводить розрахунки між двома комерційними банками з різних регіонів країни на 2 500 грош. од.;
- с) центральний банк видає касовий кредит уряду на 80 000 грош. од.;
- т) центральний банк за дорученням уряду проводить погашення державних облігацій на 98 000 грош. од.;
- у) центральний банк укладає угоду з комерційним банком про продаж йому державних облігацій зі свого портфеля на 4 000 грош. од.

Завдання 2

Таблиця 1

Дані діяльності комерційного банку А за 2018 – 2020 роки

Показники	2018	2019	2020
На рахунку в НБУ, млн грн	30,0	29,5	32,0
В касах, млн грн	2	2,75	1,82
Пасиви, млн грн	120,0	135,0	121,0
Норма обов'язкового резервування, %	17	17	17

Визначити, в якому році банк мав найбільші вільні резерви

Завдання 3

В табл. 2 наведено дані щодо банківських кредитів в економіку України за період 2017 – 2020 років. За цими даними визначити: а) питому вагу кожного показника в загальному обсягу кредитів; б) темпи росту та приросту обсягу кредитів за факторинговими операціями; в) темпи росту та приросту обсягу кредитів за експортно- імпортними операціями; г) темпи росту та приросту обсягу кредитів в поточну діяльність.

Таблиця 2

Банківські кредити в економіку України у 2017 – 2020 роках (на кінець періоду, тис. грн)

Показник	2017	2018	2019	2020
Овердрафт	1150	1200	1120	1145
За операціями РЕПО	65	78	74	82
За врахованими векселями	1300	1502	1463	1509

За факторинговими операціями	32	42	30	36
За внутрішніми торгівельними операціями	3850	4505	4980	5603
За експортно-імпортними операціями	6135	6210	6000	6302
В поточну діяльність	23825	24112	26125	28500
В інвестиційну діяльність	2220	2105	2015	2208
Загальний розмір	38577	39754	41807	41807

Завдання для самостійної роботи **Питання для самостійного вивчення**

1. Сутність та значення теорії інфляції для забезпечення стабільності економіки.
2. Порівняння основних постулатів номіналістичної та металістичної теорії грошей.
3. Визначення сильних та слабких сторін монетаризму

Задача № 1

18 січня банк видав кредит комерційній фірмі у розмірі 50 тис.грн. Строк повернення кредиту – 3 березня цього року, процентна ставка встановлена у розмірі 14 % річних, рік не високосний. Розрахуйте нарощену суму боргу, якщо кредит повернено 27 березня цього року та кредитним договором передбачена підвищена ставка по несвоєчасно поверненим кредитам в розмірі 25% річних, та пеня у розмірі подвійної облікової ставки НБУ за кожний день прострочення платежу. Облікова ставка НБУ становить 11 % річних.

Задача № 2

25 січня банк видав кредит комерційній фірмі у розмірі 100 тис. грн.. строк повернення кредиту 12 квітня цього року, процентна ставка встановлена у розмірі 20 % річних, рік не високосний. Розрахуйте нарощену суму боргу, що підлягає поверненню, трьома методами. Який з варіантів нарахування процентів найбільш привабливий?

Задача № 3

Комерційний банк пропонує своїм клієнтам такі умови по строковому річному депозиту: перші півроку процентна ставка становить 20 % річних, кожний наступний квартал ставка зростає на 8 %. Проценти нараховуються тільки на початково внесену суму вкладу. Розрахувати нарощену суму за рік, якщо вкладник поклав у банк на таких умовах 50 тис.грн.

Допоміжна література

1. Гальчинський А.С. Теорія грошей: навчальний посібник. / А.С. Гальчинський - К.: Знання, 2008. - 263 с.
2. Гейдер І.О. Грошові реформи в зарубіжних країнах: підручник / І.О. Гейдер - К.: Знання, 1999. -
3. Гриценко А.І. Сучасна валютна система: підручник / А.І. Гриценко - К.: Вища шк., 1995. - 224 с.
4. Климко Г.Н. Основи економічної теорії: навчальний посібник / Г.Н. Климко. - К.: Знання, 2006. - 232 с.
5. Фінанси (теоретичні основи): підручник / [М.В. Грідчіна, В.Б. Захожай, Л.Л. Осіпчук та ін.]; Під кер-вом і за наук. ред. М.В. Грідчіної, В. Б. Захожая. - [2-ге вид., випр. і доп.]. - К.: МАУП, 2004. - 312 с.

6. Фінанси: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни/[О. Р. Романенко, С.Я. Огородник, М.С.Зязюн, А.А. Славкова]. - К.: КНЕУ, 2003. - 387 с.

Питання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте ранню кількісну теорію грошей.
2. Проаналізуйте рівняння обміну І. Фішера.
3. Порівняйте рівняння обміну Фішера з кембріджським рівнянням.
4. У чому новизна підходу Дж. М. Кейнса до аналізу грошей?
5. У чому полягають подібність і відмінність в аналізі грошей Кейнса і Фрідмена?
6. Які основні риси ранньої металістичної теорії грошей, в чому її помилки?
7. Які основні положення і недоліки номіналістичної теорії грошей?
8. Що являє собою сучасний монетаризм?

Практичне заняття 9. Грошовий оборот

Тестові завдання

1. Грошовий оборот – це:
  - а) процес безперервного руху засобів платежу в країні;
  - б) створення готівкових грошей; в) створення безготівкових грошей;
  - г) кругообіг сукупного індивідуального капіталу;
2. Суб'єктами грошового обігу виступають:
  - а) фінансові посередники; б) фірми; в) сімейні господарства; г) ринок продуктів;
  - д) уряд; е) ринок ресурсів.
3. Вхідними грошовими потоками сектора «сімейних господарств» є:
  - а) заощадження; б) податки;
  - в) доходи;
4. Вхідними грошовими потоками сектора «фірм» є:
  - а) податки; б) інвестиції; в) виручка від реалізації; г) позики. д) кредити.
5. Грошовим обігом взаємопов'язуються такі ринки:
  - а) ринок продуктів; б) міжбанківський ринок; в) інвестиційний ринок;
  - г) ринок ресурсів; д) фінансовий ринок; е) світовий ринок; є) кредитний ринок.
6. Вхідними потоками сектора «держава» є:
  - а) позики; б) трансфертні платежі; в) податки; г) заробітна плата; д) заощадження.
7. Агрегат M_0 містить:
  - а) депозити в іноземній валюті; б) строкові вклади в національній валюті;
  - в) гроші поза банками; г) депозити до запитання.
8. Грошовий агрегат M_1 визначається за формулою:
  - а) $M_0 + \text{поточні рахунки}$;
  - б) $M_2 - \text{строкові депозити}$;
  - в) $M_0 + \text{строкові депозити}$;
  - г) немає правильної відповіді.
9. Який з наведених виразів не може бути помилковим:
  - а) $M_2 = M_3 + M_1$;
  - б) $M_2 < M_1$;
  - в) $M_0 > M_1 + M_2$;
  - г) $M_3 > M_2$?
10. Яке з наведених тверджень неправильне:
  - а) середня ліквідність M_3 менша за M_2 ;
  - б) у складі M_2 є елементи M_3 ;
  - в) середня ліквідність M_2 менша, ніж M_1 ?

Завдання 1

Розрахуйте величину агрегатів грошової маси України в 2016 р., якщо:

- готівка поза банками — 125 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб — 30 млрд грн;

- депозити до запитання — 71 млрд грн;
- строкові вклади — 167 млрд грн;
- валютні заощадження — 120 млрд грн;
- кошти за трастовими операціями — 1 млрд грн;
- вартість облігацій державного займу — 1,7 млрд грн.

Примітка: вищезазначені дані необхідно помножити на коефіцієнт: $k = (N_{\text{вз/п}} : 100) + 1$

Завдання 2

Розрахуйте величину грошового агрегату М2 (на прикладі реальних даних):

- готівка на руках у населення — 91,1 млрд грн;
- готівка в касах юридичних осіб — 20 млрд грн;
- строкові депозити — 209,5 млрд грн;
- кошти на спеціальних карткових рахунках — 3 млрд грн;
- готівка в оборотних касах банків — 31 млрд грн;
- депозити до запитання — 36,6 млрд грн.

Примітка: вищезазначені дані необхідно помножити на коефіцієнт: $k = (N_{\text{вз/п}} : 100) + 1$

Завдання 3

Визначте суму агрегата М0 та М1 при зарахуванні на поточний рахунок швейної фабрики “Киянка” у відділенні Укрсоцбанку інкасованої виручки в сумі 200 тис. грн.

Завдання 4

Певна кількість банкнот НБУ знаходиться у:

- а) гаманцях населення ;
- б) сейфах і касах комерційних банків;
- в) сейфах НБУ.

Як кожний з цих компонентів впливе на грошову масу в обігу?

Завдання 5

Розрахуйте агрегати грошової маси, проаналізуйте структуру грошової маси та зробіть відповідні висновки: готівка - 16685 млн.грн, кошти на поточних рахунках у національній валюті - 9721 млн.грн, строкові кошти в національній валюті та валютні кошти - 13818 млн.грн, кошти клієнтів за трастовими операціями банків та цінні папери власного боргу банків 526 млн.грн.

Примітка: вищезазначені дані необхідно помножити на коефіцієнт: $k = (N_{\text{вз/п}} : 100) + 1$

Завдання 6

Відомо, що федеральна резервна система Сполучених Штатів повідомила деякі відомості щодо ситуації, яка утворилася на їхньому грошовому ринку. Були отримані такі дані:

- невеликі строкові вклади в країні склали 5430 млрд. дол.;
- в свою чергу, великі строкові вклади дорівнюють сумі в 2200 млрд. дол.;
- чекові вклади даної держави становлять 890 млрд. дол.;
- ну а безчекові ощадні вклади дорівнюють величині 632 млрд. дол.;
- і, звичайно ж, готівкові гроші населення країни становлять 425 млрд. дол.

Необхідно визначити, чому будуть дорівнювати такі макроекономічні агрегати, як М1, М2 і М3.

Примітка: вищезазначені дані необхідно помножити на коефіцієнт: $k = (N_{\text{вз/п}} : 100) + 1$

Завдання 7

Визначити величину грошових агрегатів М0, М1, М2, М3, якщо:

- 2000 ум. од. – готівкові гроші;
- 3800 ум. од. – кошти на поточних рахунках в банках;
- 1800 ум. од. – кошти на ощадних рахунках до запитання;
- 5000 ум. од. – строкові внески;
- 6500 ум. од. – капітальні вкладення;
- 1500 ум. од. – внески за трастовими операціями

Завдання для самостійної роботи

Питання для самостійного вивчення

1. Чинники впливу на зростання в обігу грошової маси.
2. Сучасні засоби платежу які обслуговують грошовий оборот, їх економічні відмінності.

Тести

1. Грошовий агрегат M2 включає: А. гроші поза банком та на поточних рахунках; В. тільки гроші поза банком; С. гроші тільки на рахунках до запитання; D. гроші на рахунках до запитання, строкові вклади та депозити.
2. Кількість грошей, необхідна для обігу протягом певного часу, прямо пропорційна: А. масі товарів; В. середній швидкості обігу грошової маси; С. рівню цін товарів; D. усі відповіді вірні; E. усі відповіді невірні.
3. Які з тверджень відповідають дійсності? А. дохідність грошових форм в агрегаті M0 найвища; В. ризики втрати прибутку зменшуються від M0 до M3; С. грошові агрегати формуються залежно від ліквідності різних форм грошей. D. середня ліквідність M3 менша за ліквідність M2; E. у складі M2 є елементи з ліквідністю, яка дорівнює 1; F. середня дохідність M0 більша, ніж M3
4. Який з наведених виразів не може бути помилковим: А. $M2=MB+M1$; В. $M2M1+M2$; D. $M3>M2$?
5. Закон грошового обігу визначає: А. швидкість обігу грошової одиниці; В. величину грошової маси; С. рівень інфляції; D. купівельну спроможність грошей.
6. Якщо маса грошей, необхідна для обігу, становить 900 млн. грн., кількість проданих товарів 100 тис. грн., середня ціна одного товару 12 грн., то середня оборотність грошової одиниці буде: А. 3 об./ рік; В. 2,4 об./ рік; С. 1,3 об./ рік.
7. Визначити складові грошової бази: А. резерви комерційних банків на рахунках в НБУ; В. касова готівка; С. депозити в НБУ; D. готівкові гроші, які перебувають в обігу поза банками.
8. Чим є гроші, обслуговуючи грошовий оборот на мікрорівні? А. однією з функціональних форм капіталу; В. формою узагальненого суспільного багатства; С. загальним мірилом вартості всіх благ.
9. Якою буде маса грошей в обігу, якщо кількість товарів для реалізації 200 тис. шт, ціна одного товару 15 грн., оборотність грошової одиниці 10 об./рік: А. 450 тис. грн.; В. 300 тис. грн.; С. 500 тис. грн.

Допоміжна література

1. Івасів Б. С. Гроші та кредит: підручник/ Б. С. Івасів; НБУ, Мін-во освіти і науки України, Тернопільський нац. економічний ун-т. - 3-тє вид., змін. та доп.. – Тернопіль: Картбланш, 2008. – 528 с
2. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: навчальний посібник/ Д. І. Коваленко. – К.: ЦУЛ, 2009., 2011 – 320 с., 352 с
3. Михайловська І. М. Гроші та кредит: навчальний посібник/ І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 432 с
4. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник/ Мін-во освіти і науки України, КНЕУ; ред. М. І. Савлук. – 3-тє вид., перероб. і доп.. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с

Питання для самоконтролю

1. Що таке грошовий оборот і з чого він складається?
2. Форми грошового обороту та їхня характеристика.
3. Класифікація безготівкових розрахунків.
4. Які існують форми безготівкових розрахунків?
5. У чому полягає сутність закону грошового обігу?
6. Грошові агрегати як показники грошової маси.
7. Способи регулювання грошової маси.
8. Що таке безготівковий грошовий оборот?
9. У чому полягають переваги безготівкового грошового обороту порівняно з готівковим?
10. Назвіть сфери застосування готівки в народному господарстві.

11. Виділіть основні принципи організації готівкового і безготівкового грошових оборотів.
12. Опишіть національну грошову одиницю України – гривню (банкноту та розмінну монету).
13. Охарактеризуйте базову модель грошового обороту в ринковій економіці.
14. Назвіть особливості грошової маси в Україні.
15. Як здійснюється контроль за станом безготівкових розрахунків у народному господарстві України?

Практичне заняття №10. Маса грошей в обороті

Задача № 1

Визначити кількість грошей, необхідних як засіб обігу. Сума цін за реалізовані товари (послуги, роботи) - 4700 млрд.грн. Сума цін товарів (робіт, послуг), які були продані з відстроченням платежу, термін оплати яких не настав — 120 млрд.грн. Сума платежів по довгострокових зобов'язаннях, терміни яких наступили - 155 млрд.грн. Сума взаємнопогашуваних платежів - 460 млрд.грн. Середня кількість обігів грошей за рік - 10.

Задача № 2

Обсяг продукту, виробленого протягом минулого року, становить 750 тис.од, ціна одиниці продукту становить 120 грн., фізичні та юридичні особи постійно зберігають у формі грошових залишків 70% свого номінального доходу. Визначити додатковий попит на грошову масу.

Задача №3.

Визначити величину окремих грошових агрегатів за умови, що: готівка на руках у населення 250 млрд.грн., строкові депозити 175 млрд.грн., безготівковий обіг 50 млрд.грн., залишки на р/р та поточних рахунках 130 млрд.грн., готівковий обіг 60 млрд.грн., кошти за трастовими операціями - 55 млрд.грн., готівка в оборотних касах банків - 138 млрд.грн. Розрахувати питому вагу функціональних форм грошей в МЗ

Задача № 4

Визначити середній показник обіговості грошей у платіжному обігу за період 2017 - 2019 років, якщо розмір коштів переведених на банківські рахунки становить 75 млрд.грн., із них подано платіжні документи на перерахунок 85% коштів. Грошова маса (в млрд.грн) за даний період становить: 2017 – 78 млрд. грн, 2018 – 84 млрд грн, 2019 -103 млрд. грн.

Задача № 5

У комерційному банку розміщено депозит на суму 7500 грн. Норма обов'язкового резервування становить 15%. Знайти розмір депозитів, обов'язкових резервів, нових кредитних ресурсів для перших 4-х банків, що користуються коштами цього депозиту, максимальну суму нових грошей, що можуть бути утворені банківською системою, а також загальний обсяг операцій банківської системи.

Задача № 6

Визначити кількість грошей, необхідних для обігу, за такими: сума цін реалізованих товарів, робіт, послуг (ВВП) — 949,9 млрд грн; – сума цін товарів, робіт, послуг, що реалізовані з відстроченням платежу — 30% обсягу реалізації товарів, робіт та послуг; – сума платежів по зобов'язаннях, термін оплати яких настав, — 120 млрд грн; – сума платежів, що взаємно погашаються, — 15% загального обсягу реалізації товарів, робіт та послуг; – середня кількість оборотів грошової маси (M2) за рік — 1,8.

2. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо її оборотність зросте на 2 оберти?

3. Як саме зміниться обсяг грошової маси, якщо не буде проводитися взаємне зарахування боргів?

Задача №7

Сума надходжень грошових коштів в НБУ у готівковій формі становить 860 млрд.грн., у безготівковій - 740 млрд.грн. Сума видачі грошових коштів у готівковій формі - 87% від суми надходжень у готівковій формі. Сума видачі в безготівковій формі - 78% від суми відповідних надходжень. Грошова маса становить: кв. - 1250 млрд.грн кв. - 2020 млрд.грн кв. - 2120 млрд.грн кв. - 1828 млрд.грн. Знайти швидкість обігу різних форм грошей у наявному грошовому обігу»

Задача № 8

Визначити кількість грошей, необхідних як засіб обігу протягом року, якщо відомо, що сума цін за реалізовані товари (послуги, роботи) становить 3500 млрд.грн. Сума цін товарів (послуг, робіт), які продані протягом року з відтермінуванням платежу термін оплати яких не наступив - 30 млрд.грн. Сума платежів по довгострокових зобов'язаннях, терміни яких наступили - 182 млрд.грн. сума взаємно погашуваних платежів протягом звітного періоду - 400 млрд.грн. середня кількість обігів грошей за рік-10.

Задача № 9

Маса грошей в обігу протягом року становила 1 млн.грн., оборотність грошової одиниці - 8 оборотів за рік. Визначити суму цін товарів для реалізації.
Задача №10.

Обсяг продукту, вироблений протягом минулого року, становить 750 тис.одиниць, ціна одиниці продукту становить 150 грн., фізичні та юридичні особи постійно зберігають у формі грошових залишків 40% свого номінального доходу. Визначити обсяг додаткового попиту на грошову масу.

Задача 11

Визначте як зміниться номінальний обсяг ВВП, якщо швидкість обігу грошей становить 1,84 оборотів і залишається незмінною, а грошова пропозиція зростає з 259 до 391 млрд грн

Завдання для самостійної роботи

Питання для самостійного вивчення

1. Зовнішні причини сприяння та посилення інфляційних процесів у державі.
2. Внутрішні причини сприяння та посилення інфляційних процесів у державі.

Тести

1. Яка найбільш правильна характеристика грошової реформи України 1996 р.: А. Конфіскаційна одномоментна повна. В. Часткова неконфіскаційна паралельного типу. С. Повна неконфіскаційна. D. Формальна паралельного типу.
2. Інфляція попиту виникає через А. Діяльність профспілок. В. Монопольне положення підприємства на ринку. С. Наявність негативних раціональних очікувань щодо майбутнього. D. Підвищення цін на енергоносії.
3. Якщо інфляція у січні, лютому та березні відповідно склала 5, 10 і 15 відсотків, то інфляція за перше півріччя приблизно становить: А. 30%. В. 33%. С. 40%. D. 25%.
4. Інфляція попиту виникає унаслідок впливу таких чинників: А. дефіциту бюджету, та зростання державного боргу; В. кредитної експансії банків, С. спіралі «зарплата-ціни»; D. високих непрямих податків, Е. припливу іноземної валюти у країну.
5. Інфляція витрат обумовлена: А. зростанням споживчих витрат; В. зростанням інвестиційних витрат; С. зростанням собівартості продукції; D. зростанням сукупних витрат.
6. Інфляційний податок - це: А. втрата капіталу власниками грошових коштів унаслідок інфляції; В. різниця між: дефлятором ВВП та індексом цін; С. різниця між номінальним та реальним доходом; D. усі відповіді правильні.

7. Повзуча інфляція характеризується: А. надмірною емісією; В. прискореним накопиченням грошової маси у кошиках обігу без помітного підвищення цін, С. спостерігається випередження темпів зростання споживчого кошика порівняно з товарною пропозицією, що призводить до стрімкого зростання цін.
8. Унаслідок деномінації відбувається: А. збільшення масштабу цін; В. підвищення валютного курсу іноземних валют щодо національної валюти; С. швидке зменшення грошової маси в обігу; D. спрощуються і здешевлюються всі розрахунки.

Допоміжна література

4. Івасів Б. С. Гроші та кредит: підручник/ Б. С. Івасів; НБУ, Мін-во освіти і науки України, Тернопільський нац. економічний ун-т. - 3-тє вид., змін. та доп.. – Тернопіль: Картбланш, 2008. – 528 с
5. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: навчальний посібник/ Д. І. Коваленко. – К.: ЦУЛ, 2009., 2011 – 320 с., 352 с
6. Михайловська І. М. Гроші та кредит: навчальний посібник/ І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 432 с
4. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник/ Мін-во освіти і науки України, КНЕУ; ред. М. І. Савлук. – 3-тє вид., перероб. і доп.. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с

Питання для самоконтролю

1. Виділіть і охарактеризуйте структурні елементи національної грошової системи України.
2. Яке місце в національній грошовій системі займає процес грошового обороту?
3. Розкрийте сутність грошової системи біметалізму і монометалізму.
4. У чому полягають відмінності грошових систем при адміністративній та ринковій моделях економіки?
5. Які принципи притаманні грошовій системі будь-якого типу?

Практичне заняття № 11. Грошовий ринок

Необхідно розв'язати задачі:

Задача № 1

18 січня банк видав кредит комерційній фірмі у розмірі 50 тис.грн. Строк повернення кредиту – 3 березня цього року, процентна ставка встановлена у розмірі 14 % річних, рік не високосний. Розрахуйте нарощену суму боргу, якщо кредит повернено 27 березня цього року та кредитним договором передбачена підвищена ставка по несвоєчасно поверненим кредитам в розмірі 25% річних, та пеня у розмірі подвійної облікової ставки НБУ за кожний день прострочення платежу. Облікова ставка НБУ становить 11 % річних.

Задача № 2

25 січня банк видав кредит комерційній фірмі у розмірі 100 тис. грн.. строк повернення кредиту 12 квітня цього року, процентна ставка встановлена у розмірі 20 % річних, рік не високосний. Розрахуйте нарощену суму боргу, що підлягає поверненню, трьома методами. Який з варіантів нарахування процентів найбільш привабливий?

Задача № 3

Комерційний банк пропонує своїм клієнтам такі умови по строковому річному депозиту: перші півроку процентна ставка становить 20 % річних, кожний наступний квартал ставка зростає на 8 %. Проценти нараховуються тільки на початково внесену суму вкладу. Розрахувати нарощену суму за рік, якщо вкладник поклав у банк на таких умовах 50 тис.грн.

Задача № 4

Клієнт розмістив у комерційному банку 500 тис.грн. Якою буде нарощена за три місяці сума вкладу, якщо за перший місяць нараховуються проценти у розмірі 18% річних, а кожний наступний місяць процентна ставка зростає на 5 % з одночасною капіталізацією процентного доходу?

Задача № 5

Норматив мінімального резервного покриття по внескам до запитання – 12 %, а по строковим внескам – 9 %. На яку суму банк може збільшити (зменшити) кредити, якщо половину внесків до запитання буде переоформлено на строкові?

Пасив балансу комерційного банку містить такі статті (млн..)

Внески до запитання	-	470
Строкові внески	-	180
Власний капітал	-	100

Задача № 6

Холодильник ціною 1500 грн. продається в кредит на два роки під 10 % річних. Погашені платежі вносяться через кожні півроку. Визначити суму, яку потрібно погасити за весь строк кредиту та розмір разового піврічного погашення платежу.

Завдання для самостійної роботи

Задача 1. Банк приймає депозити на 4 місяця за ставкою 5% річних, на 5 місяців за ставкою 6% річних і на рік за ставкою 7% річних. Сума депозиту — 100 тис. грн. Визначити нарощену суму депозиту на строки: а) 4 місяця; б) 5 місяців; в) рік.

Задача 2. Банк видав кредит в сумі 600 000 грн. на три квартали за простою ставкою процентів, яка в першому кварталі становила 12% річних, а в кожному наступному кварталі збільшується на 1 процентний пункт. Визначити: а) нарощену суму боргу; б) суму процентів за користування кредитом.

Задача 3. Банк видав кредит в сумі 6 000 000 грн. на 2 роки за річною ставкою складних відсотків 15% річних. Кредит повинен бути погашений одноразовим платежем з відсотками в кінці терміну. Визначити: а) нарощену суму боргу; б) суму відсотків.

Приклади розв'язку задач

Задача 4. Позичальник бере позичку на суму 120 000 грн. терміном на 3 місяці. Через 3 місяці позичальник погашає позику і виплачує 3 000 грн. відсотків по ній. Визначити річну ставку простих відсотків за позикою.

Розв'язок

$$3000 \times 100 \times 360 / 120000 \times 90 = 10 \%$$

Задача 5. Банк видав першому позичальникові кредит на суму 150 000 грн. терміном на 2 місяці за ставкою 15% річних і другому позичальнику - на суму 250 000 грн. терміном на 3 місяці за ставкою 20% річних. Визначити суму отриманих банком відсотків за наданими кредитами.

Розв'язок

$$150000 \times 0,15 \times 2 / 12 + 250000 \times 0,2 \times 3 / 12 = 16250 \text{ грн.}$$

Задача 6. Банк видав кредит у розмірі 500 тис. грн. на шість місяців за простою ставкою відсотків 18% річних. Потрібно визначити: 1) суму, що погашається; 2) суму відсотків за кредит.

Розв'язок

1. Визначаємо суму, що погашається:

$$C = 500\,000 \times (1 + 0,5 \times 18/100) = 545\,000 \text{ грн.}$$

2. Сума відсотків, отримана банком за кредит, буде дорівнювати:

$$I = 545\,000 - 500\,000 = 45\,000 \text{ грн.}$$

Задача 7. Банк видав довгостроковий кредит в розмірі 5 млн. грн. на п'ять років за річною ставкою складних відсотків 20% річних. Кредит повинен бути погашений одноразовим платежем з відсотками в кінці терміну. Потрібно визначити: 1) суму, що погашається 2) суму отриманих відсотків.

Розв'язок

1. За формулою $C = Px(1 + r/100)$ визначаємо суму, що погашається:

$$C = 5\,000\,000 \times (1 + 20/100)^5 = 12\,441\,600 \text{ грн.}$$

2. Суму отриманих відсотків визначаємо так:

$$I = 12\,441\,600 - 5\,000\,000 = 7\,441\,600 \text{ грн.}$$

Задача 8. Банк видав на початку кварталу кредит на суму 100 млн грн. терміном на один місяць за ставкою 20% річних і через місяць кредит на суму 200 млн грн. терміном на два місяці за ставкою 25% річних. Потрібно визначити суму відсотків за кредити (отриманий дохід).

Розв'язок

1. Сума відсотків за перший кредит:

$$\%1 = (30/365) \times 0,2 \times 100 = 1\,643\,837 \text{ грн.}$$

2. Сума відсотків за другий кредит:

$$\%2 = (60/365) \times 0,25 \times 200 = 8\,219\,178 \text{ грн.}$$

3. Загальний процентний дохід:

$$\%_{\text{заг}} = 1\,643\,837 + 8\,219\,178 = 9\,863\,015 \text{ грн}$$

Допоміжна література

1. Івасів Б. С. Гроші та кредит: підручник/ Б. С. Івасів; НБУ, Мін-во освіти і науки України, Тернопільський нац. економічний ун-т. - 3-тє вид., змін. та доп.. – Тернопіль: Картбланш, 2008. – 528 с

2. Коваленко Д. І. Гроші та кредит: навчальний посібник/ Д. І. Коваленко. – К.: ЦУЛ, 2009., 2011 – 320 с., 352 с

3. Михайловська І. М. Гроші та кредит: навчальний посібник/ І. М. Михайловська, К. Л. Ларіонова. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 432 с

4. Савлук М. І. Гроші та кредит: підручник/ Мін-во освіти і науки України, КНЕУ; ред. М. І. Савлук. – 3-тє вид., перероб. і доп.. – К.: КНЕУ, 2002. – 598 с

Питання для самоконтролю

1. У чому полягає суть грошового ринку?
2. Назвіть основні інститути грошового ринку.
3. Яка роль грошового ринку в економіці?
4. Назвіть елементи грошового ринку.
5. Дайте визначення облікового ринку.
6. Чому облікові ставки цього ринку визначаються ставкою Центрального банку?
7. Дайте характеристику цінним паперам, які перебувають в обігу на обліковому ринку.
8. В якій формі залучаються і розміщуються вільні ресурси кредитних інститутів на міжбанківському ринку?
9. Чому комерційні банки використовують у своїй діяльності міжбанківські депозити?
10. Яку роль у становленні ринкової економіки України відіграють засоби міжбанківського ринку?
11. Розкрийте мотиви і чинники попиту на гроші.
12. Охарактеризуйте механізм формування пропозиції грошей на мікро- та макрорівнях.
13. Розкрийте сутність грошово-кредитного мультиплікатора

Практичне заняття № 12 Страхування. Страховий ринок

План

1. Досвід розвитку страхового ринку та його державне регулювання. 2. Страхова послуга й особливості її реалізації у різних галузях страхування. 3. Страхування фінансових і кредитних ризиків. 4. Вирішення практичних завдань.

Тести для перевірки знань студентів:

1. **Економічний аспект страхового захисту пояснюється необхідністю:**

1. вирішення соціальних питань у суспільстві з метою захисту особистих інтересів громадян;
2. збереження матеріального добробуту в разі настання непередбачуваних ситуацій або випадків, які можна передбачити, але яких неможливо уникнути;
3. організації суспільних відносин, які базуються на мобілізації та використанні фінансових ресурсів на відшкодування збитків з метою забезпечення безперервного процесу суспільного відтворення;
4. відповіді 1) та 3) вірні?

2. **Страховий фонд як сукупність натуральних та грошових резервів, формується за рахунок:**
  1. внесків акціонерів та пайовиків;
  2. частини ВВП;
  3. коштів державного бюджету;
  4. відповіді 1) та 2) вірні?
3. **Основне призначення централізованого резервного страхового фонду полягає у:**
  1. відшкодуванні збитків та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій — великомасштабних катастроф;
  2. подоланні тимчасових труднощів, відшкодуванні втрат у процесі виробництва та забезпечення його стійкого становища на ринку в разі настання страхових випадків;
  3. відшкодуванні збитків у разі настання страхових випадків;
  4. усі відповіді вірні?
4. **Спеціалізовані організації, які за певну плату (страхову премію) беруть на себе зобов'язання відшкодувати збитки, завдані страховою подією відносять до:**
  1. страховиків;
  2. страхувальників;
  3. застрахованих;
  4. вигодонабувачів.
5. **Страхова діяльність в Україні здійснюється:**
  1. юридичними та фізичними особами - резидентами України;
  2. юридичними особами - нерезидентами України;
  3. юридичними особами – резидентами України;
  4. відповіді 2) та 3) вірні?
6. **Страхувальники це:**
  1. юридичні особи та дієздатні громадяни, які уклали зі страховиками договори страхування, сплачують страхові премії і мають право на отримання відшкодування у разі настання страхового випадку;
  2. особи, що беруть участь в особистому страхуванні, об'єктом страхового захисту яких є життя, здоров'я і працездатність. Застрахована особа, яка сплачує страхові внески, є одночасно страхувальником;
  3. особи, зазначені страхувальником у договорі страхування для отримання страхового відшкодування або страхової виплати у разі, якщо страхувальник чи застрахована особа не зможе скористатися належними сумами самостійно;
  4. немає вірної відповіді?
7. **Джерелом прибутку страховика є:**
  1. доходи від страхової діяльності;
  2. від розміщення тимчасово вільних коштів в об'єкти виробничої та невиробничої сфер діяльності;
  3. банківські депозити, акції, облігації тощо;
  4. усі відповіді вірні?
8. **Ризикова функція (функція страхового захисту) полягає у:**
  1. передачі за певну плату страховику матеріальної відповідальності за наслідки ризику в разі настання страхових подій, передбачених чинним законодавством або договором страхування;
  2. попередженні можливих збитків та зменшенні їх наслідків від несприятливих страхових подій;
  3. розміщенні тимчасово вільних коштів страховика у різні активи на умовах безпечності, поворотності, прибутковості та диверсифікації;
  4. здійсненні фінансового контролю за правильним проведенням страхових та інвестиційних операцій, оптимальним формуванням та цільовим використанням страхових капіталів.
9. **Принцип реальності страхового захисту передбачає:**
  1. передачу ризику за плату від страхувальника до страховика;
  2. виплату відшкодування в розмірах реального збитку;

3. повернення страхувальнику страхових платежів у вигляді страхового відшкодування в разі настання страхового випадку;

4. отримання певних доходів у разі настання спеціально обумовлених подій.

10. Можливість здійснення діяльності страхових компаній поза межами основного бізнесу відповідає принципу:

1. Суброгації;
2. Диверсифікації;
3. Контрибуції;

4. Неперервності?

11. За формами проведення страхування поділяється на:

1. добровільне та обов'язкове;
2. страхування життя та загальне (ризикове) страхування;
3. майнове страхування, особисте страхування, страхування відповідальності;
4. комерційне страхування, взаємне страхування, державне страхування.

Задача 1.

СПД має на меті займатися страховою діяльністю і напрямком такої діяльності обрав страхування життя. Статутний фонд СПД зареєстровано в сумі 8 млн. грн. Курс євро на дату реєстрації становив 10 грн. за 1 євро. 50% статутного фонду сплачено коштами, 55% внесено товарами.

З'ясуйте, чи вправі даний СПД займатися такою страховою діяльністю?

Завдання 2

СПД бажає створити страхову компанію у вигляді Товариства з обмеженою відповідальністю, яке займалося б страхуванням різних видів ризиків окрім страхування життя. При цьому, СПД планує створити статутний фонд в сумі 50 млн. грн. при курсі Євро на дату створення - 10 грн. за 1 €. 25% буде сплачено коштами, 75% - погашено векселем. З'ясуйте, чи має право такий СПД займатися страховою діяльністю?

Завдання 3

СПД має на меті здійснювати страхову діяльність. Статутний фонд зареєстровано в сумі 190 млн. грн. при курсі НБУ - 10 грн. за 1 €. При створенні страхового фонду брали участь інші страхові компанії в таких частках:

Страхова компанія "Оранта" - 25%;

Страхова компанія "Дністер" - 15%;

Страхова компанія "Карпатія" - 20%.

Чи виконуються вимоги щодо статутного фонду?

Задача 4

Страхова компанія "Брокбізнес" з зареєстрованим статутним фондом в 180 млн. грн. має на меті взяти участь у формуванні статутного фонду страхової компанії "Нова", яка реєструє його в розмірі 160 млн. грн. При цьому СК "Брокбізнес" планує внести 70 млн грн. Чи можлива така участь СК "Брокбізнес" в формуванні статутного капіталу СК "Нова"?

Задача 5

На підставі наведених даних та з використанням принципу суброгації розподіліть відповідальність за покриття збитку між страховими компаніями: майновий об'єкт було застраховано в чотирьох страхових компаніях, у тому числі в першій страховій компанії – на 40000 грн., у другій страховій компанії – на 10000 грн., у третій – на 20000 грн., у четвертій – на 30000 грн. При цьому вартісна оцінка застрахованого об'єкта становила 40000 грн.

Задача 6

Визначити величину прибутку від страхової діяльності, виходячи з таких даних:

- сума заробленої страхової премії - 500 тис.грн.;

- сума резерву незаробленої премії - 100 тис.грн.;

- сума резерву збитків - 60 тис.грн.;

- сума комісійної винагороди за передачу ризиків в перестраховання - 20 тис.грн.;

- сума сплаченого відшкодування - 220 тис.грн, в тому числі сплачено перестраховикам - 110 тис.грн.;

- відрахування в централізовані страхові резервні фонди - 30 тис.грн.;

- відрахування у фонди економічного заохочення - 10 тис.грн.;

- витрати на ведення страхової справи - 180 тис.грн.;
- доходи від здачі майна в оренду - 90 тис.грн.;
- доходи від акцій - 250 тис.грн.
- доходи від врегулювання регресних претензій щодо особи, винної в скоєнні страхової події - 50 тис.грн.

Задача 7

Використовуючи такі класифікаційні ознаки: зовнішні - внутрішні (сфера дії); об'єктивні - суб'єктивні (природа); небезпека матеріальної шкоди - шкоди здоров'ю - морального збитку (наслідки), опишіть коло (перелік) небезпек, що загрожують: а) фізичній у закордонній поїздки, б) турфірмі, що відправляє фізична особа в зарубіжну поїздку; в) малому підприємству (кафе на 10 столів в центрі Києва); г) агрокомплексу, що займається вирощуванням квітів і їх реалізацією; д) регіональному банку

Завдання 8

З наведеного переліку подій виберіть ті, які піддаються страхуванню: • падіння метеорита на об'єкт промислового або житлового призначення; • неповернення позики банку фізичною особою; • виникнення нового хвороботворного вірусу шляхом мутацій; • землетрус; • збитки підприємства внаслідок різкого падіння попиту на продукцію через появу на ринку більш досконалого аналога; • захоплення судна піратами; • випуск піратських копій відеофільму; • техногенна аварія на електростанції; • втрати бізнесу внаслідок народних заворушень; • несприятливі погодні умови при проведенні масових заходів під відкритим небом; • збитки від військових дій

Завдання 9.

Поміркуйте і вкажіть причини, за якими страховики не приймають на страхування ризику: а) військового характеру; б) пов'язані із зносом об'єкта або його частин; в) біржові ігри.

Завдання 10.

Унікальна псковська ікона «Спас Вседержитель » передана на тимчасове зберігання з Псковського музею-заповідника в Києво-печерську лавру. На кошти обласного бюджету створений спеціальний кіот. Він складається з металевої рами, герметично закритою антивандальним і антибліковим склом. Касети для ікони виготовлені з металу і доповнені прокладками з дерева. Кіот також оснащений приладами для підтримки необхідного температурного режиму та рівня вологості: системою автоматичного регулювання та системою пасивного регулювання режиму температури і вологості.

З моменту передачі ікони в обитель на офіційному порталі адміністрації Київської області запрацює сторінка, на якій в режимі онлайн будь-який відвідувач сайту зможе спостерігати за показниками датчиків, у тому числі всередині кіота. Ікона застрахована на 1 млн Євро.

Завдання. На основі наведеної інформації: а) ідентифікуйте основні ризики, що загрожують іконі. Визначте, які з цих ризиків є страховими; б) визначте місце страхування в управлінні ризиком монастиря по забезпеченню безпеки ікони

Практичне заняття № 13 Державний кредит. Фінансовий ринок

План

1.Сутність та функції державного кредиту. 2. Суб'єкти та інструменти фінансового ринку. 3. Структура фінансового ринку. 4.Характеристика ринку грошей та ринку капіталів. 5.Кредитний ринок та ринок цінних паперів, їх структура, суб'єкти та інструменти. 6.Види цінних паперів, їх класифікація та характеристика. 7.Вирішення практичних завдань.

Оцініть правильність тверджень (так, ні)

1.Державний кредит – це відносини, в яких одним з учасників є держава, з приводу надання у користування тимчасово вільних коштів на умовах строковості, поворотності, платності та забезпеченості. 1. Так; 2. Ні.

2. Реалізація стимулювальної функції кредиту сприяє перерозподілу як грошових коштів, так і товарних ресурсів. 1. Так; 2. Ні.

3. Державний кредит передбачає виконання державою ролі кредитора, позичальника та гаранта. 1. Так; 2. Ні.
4. Капітальний державний борг – це кредити, термін платежу за які вже настав. 1. Так; 2. Ні.
5. Пасивний державний борг створюється автоматично під час пасивного бюджетного дефіциту, який виникає в умовах економічної кризи, спаду виробництва, зменшення податкових надходжень до бюджету. 1. Так; 2. Ні.
6. Поняття державного боргу та державного кредиту є ідентичними. 1. Так; 2. Ні.
7. Найстарішою фондовою біржою, що функціонує досі, є Лондонська. 1. Так; 2. Ні.
8. Купонні боргові папери передбачають проведення періодичних платежів на користь власника. 1. Так; 2. Ні.
9. За характером обігу державні позики поділяють на державні та місцеві. 1. Так; 2. Ні.
10. Первинний ринок казначейських зобов'язань є більшим за ринок ОВДП. 1. Так; 2. Ні.
11. Відрізна частина боргового цінного папера, що дає право її власнику на отримання суми процентів, – це чек. 1. Так; 2. Ні.
12. Євроноти за своєю суттю є короткостроковими цінними паперами. 1. Так; 2. Ні.
13. Облігації «Янкі», облігації «Самурай», облігації «Шибосай», облігації «Бульдог» належать до єврооблігацій. 1. Так; 2. Ні.
14. Як правило, ЄБРР фінансує не більш як 35% загальних витрат позичальника, але при цьому він може допомогти відшукати партнерів на решту коштів. 1. Так; 2. Ні.
15. Переважна більшість єврооблігацій випускається в євро. 1. Так; 2. Ні.
16. Сума коштів державного бюджету, необхідних для погашення та обслуговування державного боргу на рік, визначається і затверджується Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік. 1. Так; 2. Ні.

Задачі для розв'язку

Задача 1

Оцініть фінансові ризики, пов'язані з вкладенням в такі види фінансових інструментів: єврооблігації; облігації внутрішньої позики; облігації урядових установ (Міністерство АПК); облігації місцевих позик (м. Київ); облігації місцевих позик (м. Хмельницький); Результати занесіть в таблицю, зазначаючи який саме вид ризику та в якому розмірі властивий певному виду фінансового інструменту. Доцільно розглянути такі ризики як систематичний, ризик законодавчих змін, валютний ризик, галузевий ризик, регіональний ризик, кредитний ризик, ризик ліквідності, операційний ризик.

Задача 2

Побудуйте графік зміни продажної вартості казначейських зобов'язань протягом усього періоду їх існування із характеристиками казначейських зобов'язань серії А за наступних умов: 1) рівень облікової ставки НБУ – 11%; 2) середньоарифметичний рівень доходності за депозитами банків строком 1 рік – 15,75%; 3) річна середньозважена доходність ОВДП строком обігу 360–740 днів – 10,73%.

Задача 3

Розрахуйте доходність до погашення ОВДП номінальною вартістю 1000 грн, випущену строком на 3 роки, купонним періодом – ½ року, купонною ставкою 8%, якщо на первинному ринку вона була продана за 1045 грн. Задача 4 Яку суму має сплатити покупець 25 облігацій з номінальною вартістю 500 грн, купонною ставкою 12%, піврічною виплатою суми відсотків, якщо узгоджена ціна по операції на біржі – 480 грн/шт., до чергової виплати суми відсотків залишилося 67 днів.

Завдання для самостійної роботи

Сформулюйте самостійно суть термінів:

- Анулювання (скасування) державного боргу – це...
- Відстрочення погашення позики або всіх раніше випущених державою позик – це...
- Державна гарантія – це...
- Державні позики – це...

- Державний кредит – це...
- Державний борг – це...
- Дефолт – це...
- Зовнішній державний кредит – це...
- Казначейське зобов'язання України – це...
- Коефіцієнт обслуговування державного зовнішнього боргу – це...
- Капітальний державний борг – це...
- Поточний державний борг – це...
- Конверсія державного боргу – це...
- Консолідація – це...
- Уніфікація позик – це...
- Дефіцит платіжного балансу – це...

Допоміжна література

1. Босенко О. С. Управління державними борговими зобов'язаннями в зарубіжних країнах / Босенко О. С. // Наукові праці НДФІ. – 2017. – Вип. 2. – С. 26-38.
2. Вахненко Т. П. Зовнішні боргові зобов'язання у системі світових фінансово-економічних відносин : монографія / Вахненко Т. П. – Київ : Фенікс, 2015. – 536 с.
3. Власюк О. Боргова стійкість як стратегічний напрям підвищення рівня фінансової безпеки / Власюк О., Шемаєва Л., Лондар Л. – Київ : НІСД, 2016. – 50 с.
4. Фінанси : навчальний посібник / [Волохова І. С., Шикіна Н. А., Волкова О. Г. та ін.] ; за заг. ред. Волохової І. С. – Харків : Видавництво «ПромАрт», 2018. – 262 с.

Питання для самоконтролю

1. На які групи поділяють зовнішній державний борг?
2. Які особливості притаманні зовнішнім запозиченням?
3. Що являють собою фідучіарні позики?
4. Які види боргових цінних паперів функціонують на міжнародному фінансовому ринку та які їх особливості?
5. Охарактеризуйте етапи життєвого циклу міжнародних облігацій.
6. Які особливості єврооблігацій?
7. Які переваги випуску глобальних облігацій?
8. Що являє собою кредитний рейтинг держави, які фактори на нього впливають?
9. Який механізм надання гарантованих Урядом кредитів?
10. Охарактеризуйте МВФ як інституцію, яка надає міжнародні кредити.
11. Як розвивалися відносини України і МВФ протягом останніх років?
12. Які проекти реалізує Світовий банк в Україні?
13. Які особливості співпраці України з ЄБРР?

I. Визначити, правильні (П) чи неправильні (Н) такі твердження:

1. Каналами прямого фінансування кошти надходять від власників нагромаджень до позичальників через фінансових посередників.
2. Напрямок коштів безпосередньо від власників нагромаджень до позичальників здійснюється за допомогою операцій з іншими паперами.
3. Комерційні банки цілеспрямовано регулюють потоки коштів від власників нагромаджень до інвесторів.
4. Розбіжності між грошовими ринками та ринками капіталів можна розглядати з погляду призначення позикових коштів.
5. Грошові ринки обслуговують процес розширеного відтворення.
6. Ринки капіталів призначені для обслуговування сфери обігу.
7. Різниця між грошовими ринками і ринками капіталів у відомих межах умовна, оскільки між ними немає чіткого поділу.
8. Одна з відмінностей між грошовими ринками і ринками капіталів полягає в типах фінансових інструментів, що використовуються для проведення на них операцій.

9. Первинне розміщення цінних паперів здійснюється переважно через фондову біржу.

II. Пов'язати наведені нижче терміни і поняття з їх змістом:

<i>Термін</i>	<i>Зміст</i>
1. Фінансовий ринок	А. Ринок, на якому встановлюються взаємовідносини між підприємствами і громадянами, які мають потребу в фінансових ресурсах, та підприємствами і громадянами, які можуть надати необхідні кошти на певних умовах
2. Валютний ринок	Б. Ринок, що охоплює операції з випуску й обігу інструментів позики, інструментів власності, а також їх гібридів
3. Кредитний ринок	В. Ринок, на якому здійснюються операції з цінними паперами позафондової торгівлі
4. Ринок цінних паперів	Г. Ринок, в якому здійснюється торгівля валютою
5. Грошовий ринок	Д. Виступає найважливішим джерелом довгострокових інвестиційних ресурсів і поділяється на ринок цінних паперів і ринок банківських кредитів
6. Ринок капіталу	Е. Ринок, на якому обертаються надійні короткострокові інструменти, їх рух зумовлений різницею в рівнях прибутку та ризику
7. Біржовий ринок	Ж. Ринок, що служить для обігу капіталу
8. Позабіржовий ринок	З. Ринок, на якому обертаються цінні папери найбільш високої якості і виконуються операції професійними учасниками

III Обрати правильну відповідь в тестових завданнях:

1. Ринок грошових ресурсів є однією з складових:

- а) ринку інструментів позики;
- б) валютного ринку;
- в) ринку інструментів власності;
- г) кредитного ринку.

2. Біржовий ринок виступає як сегмент:

- а) первинного ринку;
- б) вторинного ринку.

3. Головною функцією фінансового ринку є:

- а) купівля-продаж фінансових інструментів;
- б) регулювання обмінного курсу валют;
- в) розподіл грошових потоків всередині країни;
- г) трансформація бездіючих грошових коштів в позиковий капітал.

4. Валютний курс – це:

- а) вартість “іноземної” валюти;
- б) співвідношення попиту і пропозиції на валюту, що складається на валютній біржі;
- в) ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошових одиницях іншої країни.

5. Відповідно до законодавства України офіційний обмінний валютний курс встановлює:

- а) Національний банк України;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) уповноважений комерційний банк;
- г) Рада учасників Української міжбанківської валютної біржі.

6. Фінансові інститути, залучаючи вільні грошові кошти, відіграють роль:

- а) позичальника;
- б) посередника;
- в) інвестора.

7. До основних суб'єктів фінансового ринку відносяться:

- а) фінансові інститути, держава, комерційні організації;
- б) фінансові інститути, домашні господарства, підприємства, суспільні організації;
- в) домашні господарства, підприємства, фінансові інститути, держава.

8. Інвесторами на фінансовому ринку виступають:

- а) фізичні особи, держава;
- б) юридичні особи, держава;
- в) фізичні та юридичні особи;
- г) фізичні та юридичні особи, держава.

9. Ліквідність цінного паперу – це:

- а) підтвердження того, що цінний папір може обертатись на ринку;
- б) здатність бути в будь-який момент реалізованим без великих втрат;
- в) наявність стандартів, реєстрація емісії.

10. Кредитними грошима називають:

- а) чек;
- б) вексель;
- в) облігацію;
- г) акцію.

11. Секторами фінансового ринку є:

- а) ринок кредитів;
- б) ринок цінних паперів;
- в) ринок валюти;
- г) ринок прямих інвестицій.

12. Фінансовими посередниками виступають:

- а) страхові компанії;
- б) державні підприємства;
- в) банки;
- г) інвестиційні фонди і компанії.

13. Державне регулювання фінансового ринку здійснюється:

- а) Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
- б) Фондом державного майна;
- в) Національним банком України;
- г) Міністерством фінансів України.

14. Оптові фінансові ринки, призначені для здійснення операцій з надання і запозичення грошових коштів на короткий термін, називаються:

- а) ринками капіталів;
- б) кредитними ринками;
- в) грошовими ринками;
- г) дисконтними ринками.

15. Оптові фінансові ринки, призначені для здійснення операцій з надання і запозичення грошових коштів на тривалий термін, називаються:

- а) кредитними ринками;
- б) грошовими ринками;
- в) рівнобіжними ринками;
- г) ринками капіталів.

16. Організаційною основою ринку капіталів є:

- а) дисконтні будинки;
- б) комерційні банки;
- в) фондові біржі;
- г) інвестиційні компанії.

17. Основною установою, яка регулює функціонування ринку цінних паперів, є:

- а) Міністерство фінансів України;
- б) Національний банк України;
- в) Фонд державного мита;
- г) Державна комісія з цінних паперів і фондового ринку.

Практичні задачі:

Задача № 1.

Інвестор купив 10 акцій: 3 акції ПАТ "Промінь", 2 акції ПАТ "Перспектива", 5 акцій ПАТ "Зоря" з приблизно однаковою ринковою вартістю. Як зміниться (у %) загальна вартість пакета акцій інвестора, якщо курс акцій ПАТ "Промінь" збільшиться на 10 %, ПАТ "Перспектива" знизиться на 15 %, а курс акцій ПАТ "Зоря" зросте на 20 %.

Задача № 2.

ПАТ "Дизель" володіє вільним капіталом в розмірі 50000 грн. і бажає покласти цю суму на депозит на 2 роки. Комерційний банк АППБ "Аваль" пропонує такий варіант: 17 % річних, відсоткова ставка проста, КБ "Приватбанк" пропонує 15 % річних, відсотки складні. Який варіант краще?

Задача № 3.

Фірма має намір через 3 роки купити обладнання вартістю 47 тис. грн. Яку суму необхідно внести на депозитний рахунок під 24 % річних, щоб отримати необхідну суму через 3 роки. Чи зміниться розмір початкового внеску, якщо процент буде нараховуватись складний?

Задача № 4.

На рахунку в банку 50000 грн., депозитна ставка банку 12,5 % річних. Пропонується ввійти всім капіталом в спільне підприємство. При цьому прогнозується подвоєння капіталу через 5 років. Оцінити привабливість пропозиції.

Задача № 5.

У компанії "Х" є вільні кошти обсягом 100 тис. грн. Два банки пропонують депозитне обслуговування, перший з них залучає кошти на 2 роки під 32 % річних із сплатою відсотків поквартально, другий пропонує 3-й річний депозит під 40 % річних із сплатою відсотків, один раз на рік. Який варіант вкладання коштів вигідніший?

Задача № 6.

ПАТ "Харчокомбінат" має намір за допомогою банківського кредиту розширити виробництво за рахунок будівництва нового цеху кондитерських виробів (кошторисна вартість інвестицій 880 тис. грн.). Проектні показники цеху після введення в дію такі:

- річний випуск продукції у договірних цінах 2700 тис. грн., враховуючи ПДВ;
- повна собівартість продукції - 1830 тис. грн.;
- проектний строк будівництва - 1 рік.

Погашення кредиту відбувається після введення в дію об'єкта (за рахунок прибутку). Чи вирішиться питання про видачу довгострокового кредиту підприємству строком на 4 роки під 18 % річних?

Задача № 7.

Клієнт має 5000 грн. Визначити найкращий спосіб вкладання коштів, якщо АКБ "Надра" нараховує 20 % річних щорічно, АППБ "Аваль" 15 % річних раз у квартал, КБ "Петрокомерц" 14 % річних раз у чотири місяці, АБ "Мрія" - 10 % річних щомісячно (у всіх випадках нараховується складні відсотки).

Задача № 8.

Номінальна вартість акції - 50 \$, дивіденд на акцію становить 5,5 \$. Прийнятна норма прибутковості акції 12,5 %. Визначити ринкову вартість акції.

Задача № 9.

Загальними зборами акціонерів ПАТ "Веселка" було, прийнято рішення про грошову виплату дивідендів за підсумками 2008 року. В обігу знаходяться всі випущені товариством акції (2000000 шт.) з яких:

1900000-прості;

100000 - привілейовані з фіксованим дивідендом 1 грн.

Нерозподілений прибуток товариства після сплати податків на дату оголошення дивідендів становить 80000 грн. Сформований резервний капітал становить 100000 грн. Визначити суму дивідендів до сплати по привілейованих акціях, яка буде здійснена з резервного фонду.

Задача № 10.

Загальними зборами акціонерів ПАТ "Мальва" було прийнято рішення про грошову виплату дивідендів. Емісія акції даного товариства складає 200 тис. шт. акцій по 1,5 грн. кожна, в т.ч. 20 тис. шт. акцій привілейовані, по яких норма дивідендів 20 %. Сума прибутку до сплати податку на прибуток 250 тис. грн. На дивіденди передбачено 40 % чистого прибутку. Якою є норма дивідендів по простим акціям.

Задача № 11.

Вексель виданий на суму 130000 грн. із строком оплати через 27 днів. Власник векселя облікував його в банку по ставці 20 %. Визначити дохід банківської установи і суму, яку власник отримав по векселю.

Практичне заняття № 14 Місцеві фінанси**Задачі для розв'язку**

Задача 1. На основі методу тенденцій, визначте прогнозне значення доходів місцевого бюджету у 2021 році.

Рік	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Обсяг доходів, млн. грн.	11,2	13,4	12,5	13,5	13,7	14,0

Задача 2. Розрахуйте прогнозне значення видатків місцевого бюджету на 2021 рік методом простої екстраполяції та методом гармонійних ваг

Рік	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Обсяг видатків, млн. грн.	10,0	11,1	12,4	12,5	13,7	13,9	19,0	15,9	19,0

Задача 3. На основі коефіцієнту конкордації, визначте узгодженість думок експертів, щодо факторів, котрі необхідно враховувати при визначенні рейтингу регіону щодо формування бази доходів. Результати опитування зведено в таблиці:

Експерти	Фактори				
	I	II	III	IV	V
Експерт А	2	1	5	3	4
Експерт Б	3	2	4	1	5
Експерт В	1	2	4	3	5
Експерт Г	2	1	3	4	5

Задача 4. Визначте суму місцевих податків і зборів місцевого бюджету за такими даними: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 650 млн. грн.; збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності – 95 млн. грн.; податок на прибуток підприємств – 550 млн. грн.; збір за користування радіочастотним ресурсом України – 8 млн. грн.; єдиний податок – 35 млн. грн.; збір за спеціальне використання води – 65 млн. грн.; збір за спеціальне використання лісових ресурсів – 14 млн. грн.; фіксований сільськогосподарський податок – 25 млн. грн.; збір за місця для паркування транспортних засобів – 82 млн. грн.

Задача 5. Проаналізуйте структуру та динаміку доходів міського бюджету в тис. грн.) за даними таблиці.

Найменування доходів за бюджетною класифікацією	Роки	
	2019	2020
Податкові надходження, в т.ч.		
Податки на доходи	6034	6543
Податок на прибуток підприємств комунальної власності	456	497
Плата за торговий патент	99	86
Місцеві податки і збори	643	764
Неподаткові надходження	6588	6864

Завдання для самостійної роботи

Задача для самостійного розв'язку

Задача 1. Із запропонованих напрямів формування доходів міського бюджету визначити окремо суму податкових та неподаткових надходжень : податки на доходи – 16834 тис. грн.; доходи від некомерційного та побічного продажу – 15 тис. грн.; екологічний податок – 1 тис. грн.; акцизний податок – 3726 тис. грн.; плата за реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності – 5 тис. грн.; плата за утримання дітей у школах-інтернатах – 3 тис. грн.; збір за першу реєстрацію транспортного засобу – 887 тис. грн.; місцеві податки і збори – 637 тис. грн.; надходження від штрафів та фінансових санкцій – 13 тис. грн.

Допоміжна література

1. Гутаріна // Экономика и управление [Текст]. — 2008. — № 4. — С. 56—61.
2. Теорія фінансів [Текст] : підручник / за ред. проф. В. М. Федосова, С. І. Юрія. — К. : Центр учбової літератури, 2010. — С. 22
3. Владимиров К. М. Місцеві фінанси [Текст] : навч. посіб. / К. М. Владимиров, Н. Г. Чуйко, О. Ф. Рогальський. — Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2009 — 352 с.
4. Василик О. Д. Теорія фінансів [Текст] : підручник / О. Д. Василик. — К. : НІО С, 2000. — 355 с.
5. Базилевич В. Д. Державні фінанси [Текст] : навч. посіб. / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик. — К. : Атака, 2002. — С. 93.
6. Круш П. В. Національна економіка: регіональний та муніципальний рівень [Текст] : підручник / П. В. Круш, О. О. Кожемяченко. — К. : Центр учб. л-ри, 2011. — 320 с.
7. Кравченко О. О. Місцеві фінанси [Текст] : навч. посіб. / О. О. Кравченко. — К. : ДЕТУТ, 2009. — 157 с.
8. Ніколаєва О. М. Місцеві фінанси [Текст] : навч. посіб. / О. М. Ніколаєва. — К. : Центр навчальної літератури, 2013. — 354 с

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає сутність і призначення місцевих фінансів?
2. Які структурні елементи включають місцеві фінанси?
3. Як класифікують доходи місцевих органів влади за джерелами надходжень та за економічною природою?
4. За рахунок яких джерел формуються доходи місцевих бюджетів?
5. Що відносять до власних і залучених коштів місцевих бюджетів?
6. Що являє собою фінансове вирівнювання?
7. Які існують проблеми фінансового вирівнювання в Україні?

Практичне заняття № 15 Фінанси суб'єктів господарювання

План

1. Сутність і функції фінансів підприємств.
2. Основи організації фінансів підприємств.
3. Фінансові ресурси підприємств, їх сутність і значення.
4. Прибуток підприємства: його роль, формування, розподіл та використання.
5. Розв'язок практичних завдань.

I. Дайте визначення основним поняттям і термінам:

фінанси суб'єктів господарювання; доходи підприємства; грошові надходження; фінансові ресурси; загальний прибуток; чистий прибуток; оподатковуваний прибуток; витрати підприємства; комерційний розрахунок; неприбуткова діяльність; кошторисне фінансування; банкрутство; фінансова санація; корпоративні фінанси; капітал корпорації; структура капіталу; акціонерний капітал; позичковий капітал; довгострокові і короткострокові активи; фінансова стратегія корпорації; корпоративні цінні папери; дивідендна політика. кошторис, грошові фонди, фінансові ресурси, матеріальні ресурси.

II. Контрольні запитання та завдання:

1. Які функції має економічна категорія фінанси господарських суб'єктів?
2. Що таке грошові фонди?
3. Які види поступлень бюджетних установ за платні послуги і роботи є найбільш розповсюдженими ?
4. Поняття суб'єкта господарювання, ознаки його ідентифікації. Класифікація суб'єктів господарювання.
5. Основи організації фінансів суб'єктів підприємництва (підприємств) реального сектору економіки.
6. Основи організації фінансів суб'єктів підприємництва фінансових установ.
7. Фінанси організацій і установ, створених органами виконавчої влади.
8. Фінанси некомерційних організацій — об'єднань громадян.
9. Фінансова діяльність підприємців — фізичних осіб.

III. Завдання для індивідуальної роботи:

1. Проблеми та перспективи розвитку підприємництва в умовах ринкових перетворень.
2. Розвиток та особливості функціонування малого бізнесу в Україні.
3. Фінанси підприємств як основа фінансів суспільства.
4. Джерела формування фінансових ресурсів підприємства.
5. Економічна сутність і склад фінансів домогосподарств.
6. Склад і структура доходів домогосподарств.
7. Склад і класифікація видатків домогосподарств.

Тести для перевірки знань студентів:

1. Які з відносин не входять до складу фінансів підприємств:

- 1) між підприємством та його робітниками;
- 2) між підприємством і державою;
- 3) між робітниками підприємства та торговельними організаціями;
- 4) між підприємствами?

2. Яку основну ставку оподаткування прибутку підприємств встановлено в Україні:

- 1) 25 %;
- 2) 45 %;
- 3) 30 %;
- 4) 15%?

3. Фінанси підприємства — це:

- 1) кошти, які зберігаються в касі бухгалтерії підприємства;
- 2) кошти, що перебувають на рахунку підприємства в банку;
- 3) економічні відносини, пов'язані з рухом грошових потоків, формуванням, розподілом і використанням доходів та грошових фондів суб'єктів господарювання у процесі відтворення.

4. За яким критерієм капітал поділяють на основний і оборотний:

- 1) величиною вартості його структурних елементів;
- 2) формою участі в процесі виробництва й особливостями перенесення власної вартості на продукцію, що виробляється;
- 3) сферою функціонування?

5. Яким чином підприємства відшкодовують вартість, яку втрачають засоби праці внаслідок зношування:

- 1) шляхом відрахування відповідної суми з отриманого доходу;
- 2) через амортизацію шляхом створення амортизаційного фонду;
- 3) шляхом відрахування відповідної суми з отриманого прибутку?

6. У чому виявляються відмінності обороту основних виробничих та оборотних виробничих фондів:

- 1) основні виробничі фонди обертаються за один виробничий цикл, а оборотні — за декілька;
- 2) основні виробничі фонди обертаються за декілька виробничих циклів, а оборотні — за один;
- 3) пасивна частина основних виробничих фондів обертається за декілька виробничих циклів, а їхня активна частина та оборотні фонди — за один цикл?

7. Як називаються витрати підприємства на виробництво продукції, виражені в грошовій формі:

- 1) ціна виробництва;
- 2) вартість виробництва;
- 3) виробнича собівартість?

8. Суб'єкти якого об'єднання підприємств та організацій втрачають юридичну та господарську самостійність:

- 1) асоціації;
- 2) концерну;
- 3) консорціуму?

9. Який напрям підприємницької діяльності підприємства є найважливіший:

- 1) фінансовий;
- 2) виробничий;
- 3) комерційний;
- 4) важливі всі напрями?

10. Які ознаки властиві для одноосібного господарства:

- 1) обмежена відповідальність;
- 2) повна самостійність;
- 3) одержання додаткового доходу від спеціалізації?

11. Учасники товариства з обмеженою відповідальністю відповідають за борг товариства:

- 1) у межах належних їм внесків;
- 2) у межах належних їм внесків і майном у розмірі, кратному внескові;
- 3) солідарна відповідальність усім майном.

12. Валовий прибуток від реалізації продукції — це:

- 1) виручка від реалізації без ПДВ;
- 2) грошове вираження вартості реалізованого товару без ПДВ, акцизів, знижок;
- 3) різниця між чистим доходом від реалізації та собівартістю реалізованої продукції?

13. Рентабельність — це:

- 1) частина прибутку, що залишається після відшкодування усіх витрат;
- 2) абсолютний показник ефективності роботи підприємства;
- 3) відносний показник ефективності роботи підприємства.

14. Власні фінансові ресурси підприємства — це:

- 1) статутний фонд;
- 2) кредити;
- 3) резервний фонд;
- 4) прибуток.

15. Фінансові ресурси підприємства утворюються за рахунок:

- 1) тільки власних коштів;
- 2) власних і позикових коштів;
- 3) тільки позикових коштів.

16. Командитне товариство це:

- 1) товариство, учасники якого беруть участь у постійному капіталі (статутному фонді) постійними внесками і не несуть особистої відповідальності за зобов'язання товариства;
- 2) товариство, всі учасники якого займаються спільною підприємницькою діяльністю й несуть солідарну відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном;
- 3) товариство, що включає поряд з одним чи більше учасниками, що несуть відповідальність за зобов'язаннями товариства усім своїм майном, також одного або більше учасників, відповідальність яких обмежується внеском у майно товариства.

17. Метод «комерційний розрахунок» передбачає:

- 1) постійне порівняння (у грошовому вираженні) витрат і результатів комерційної діяльності;

- 2) визначення масштабу діяльності;
- 3) формуванні й використанні фондів грошових коштів.

18. Функціями фінансового відділу підприємств є:

- 1) складання планів фінансування, прогноз руху готівки, операції страхування ризиків, розроблення кредитної політики, банківські операції;
- 2) складання звітів про фінансові результати, рух грошових коштів, рух власного капіталу, наявність і рух основних фондів тощо;
- 3) перевірка й ревізія господарської діяльності компанії.

19. Порядок і джерела формування статутного фонду залежать від:

- 1) специфіки виробництва, рівня його технічного забезпечення;
- 2) складу та структури виробничих витрат;
- 3) типу підприємства і форми власності, на базі якої воно функціонує.

20. Страхові компанії належать до наступного сектору економіки:

- 1) державні й недержавні корпорації;
- 2) загальне державне управління;
- 3) фінансові корпорації;
- 4) некомерційні організації.

21. До сектору загальне державне управління відносять:

- 1) політичні партії, громадські організації;
- 2) загальноосвітні школи, вищі навчальні заклади;
- 3) кредитні установи, інвестиційні фонди, страхові організації;
- 4) суб'єктів некорпоративної виробничої діяльності.

22. Вкладений капітал – це:

- 1) капітал, одержаний у процесі господарської і фінансової діяльності суб'єкта підприємництва;
- 2) частина активів підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань;
- 3) капітал, який внесли засновники (власники) підприємства;
- 4) сума резервів, створених відповідно до законодавства або установчих документів за рахунок нерозподіленого прибутку підприємства.

23. Особливостями функціонування громадських організацій є:

- 1) комерційна діяльність;
- 2) відсутність державного фінансування;
- 3) міжнародне фінансування видатків;
- 4) діяльність за рахунок спонсорських пожертвувань.

24. Доходи політичних партій формуються за рахунок:

- 1) вступних та членських внесків;
- 2) коштів міжнародних організацій;
- 3) коштів бюджету держави;
- 4) постійних виплат з бюджету.

Задача 1

Підприємство придбало обладнання за ціною 150 тис. грн (у т.ч. ПДВ) на умовах відстрочки платежу 2/10 net 30. Оплата здійснена у період дії знижки. На транспортування обладнання було витрачено 24 тис. грн (у т.ч. ПДВ), фонд заробітної плати монтажників (у т.ч. нарахування на ФЗП) становив 12 тис. грн. Визначити балансову вартість придбаного обладнання.

Задача 2

Розрахувати потребу в короткостроковому кредиті, якщо річний баланс виробничого підприємства має такий вигляд:

Актив	Сума тис. грн	Пасив	Сума тис. грн
Необоротні активи	3500	Зареєстрований капітал	2000
Оборотні активи			1000

Запаси:		Забезпечення наступних витрат і платежів	
виробничі запаси	400	Довгострокові зобов'язання	2000
незавершене виробництво	200	Поточні зобов'язання	
готова продукція	600	Короткострокові кредити банків	1000
Дебіторська заборгованість	1800		
Грошові кошти	200	Кредиторська заборгованість	1200
Поточні фінансові інвестиції	200		
Інші оборотні активи	300		
БАЛАНС	7200	БАЛАНС	7200

Методичні вказівки до розв'язання задачі

1) Знаходиться сума власних оборотних коштів як різниця між постійними пасивами (власний капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, довгострокові зобов'язання) і постійними активами (необоротні активи).

2) Обчислюються поточні фінансові потреби як різниця між поточними активами (запаси, дебіторська заборгованість) і поточними пасивами (кредиторська заборгованість).

3) Розраховується потенційний дефіцит або надлишок коштів, як різниця між сумою власних оборотних коштів і поточними фінансовими потребами, розмір якого і визначає межі необхідного кредиту.

Задача 3

Підприємства «А» і «Б» реалізують продукцію на умовах комерційного кредиту. Річні обсяги реалізації та ціна продукції однакові для обох підприємств. Порівняти результативність кредитної політики підприємств, якщо вони пропонують такі умови кредитування:– підприємство «А»: 2/10 *net* 30 , 65% покупців здійснюють оплату протягом перших 10 днів, 35% - в період 10 – 30 днів;

– підприємство «Б»: 3/15 *net* 45 , 60% покупців здійснюють оплату протягом перших 15 днів, 40% - в період 15 – 45 днів.

Методичні вказівки до розв'язання задачі

Для розв'язання задачі необхідно знайти відсоток реального надходження коштів (з урахуванням надання знижки) для обох підприємств. При цьому вся можлива виручка від реалізації (без знижок) береться за 100%.

Задача 4

Визначити за допомогою моделей Баумола та Міллера–Орра оптимальну величину залишку грошових коштів на підприємстві, якщо потреба в грошових коштах на наступний період становить 500 тис. грн, питомі витрати з конвертації коштів у цінні папери становлять 25 грн, можлива для підприємства дохідність за короткостроковими фінансовими вкладеннями дорівнює 12%, сума максимального відхилення грошових активів від середнього у звітному періоді становить 85 тис. грн.

Методичні вказівки до розв'язання задачі

Відповідно до моделі **Баумола** оптимальний залишок грошових активів GA_{opt} у планованому періоді розраховується за формулою 1.1:

$$GA_{opt} = \sqrt{\frac{2 \times B_{kfv} \times GA_{zag}}{i_{kfv}}}, \quad (1.1)$$

де B_{kfv} – середня сума витрат з обслуговування однієї операції з короткостроковими фінансовими вкладеннями (витрати з конвертації коштів у цінні папери); GA_{zag} – загальна потреба грошових активів у наступному періоді; i_{kfv} – прийнятна і можлива для підприємства дохідність за короткостроковими фінансовими вкладеннями.

Відповідно до моделі Міллера–Орра оптимальний залишок грошових активів розраховується за формулою 1.2:

$$GA_{opt} = \sqrt[3]{\frac{3 \times B_{kfv} \times \sigma^2}{4 \times i_{kfv}}}, \quad (1.2)$$

де σ^2 – сума максимального відхилення грошових активів від середнього у звітному періоді.

Задача 5.

Знайти коефіцієнт дивідендних виплат фірми, яка отримала за минулий рік чистий прибуток у розмірі 500 тис. грн і передбачає сплату дивідендів у розмірі 3 грн на акцію. Власний капітал фірми сформовано за рахунок емісії 100 тис. простих акцій.
Методичні вказівки до розв'язання задачі

Коефіцієнт дивідендних виплат (K) можна розрахувати відповідно до формули 1.3

$$K = \frac{D}{ЧП}, \quad (1.3)$$

де D – розмір дивідендів (у розрахунку на одну акцію);

$ЧП$ – чистий прибуток (у розрахунку на одну акцію).

Задача 6

У рекламному оголошенні акціонерного товариства говориться, що за минулий рік коефіцієнт дивідендних виплат на прості акції номіналом 10 грн виріс з 0,1 до 0,13, а їх курс виріс зі 105 до 115. В поточний момент інвестор планує придбати на фондовій біржі 10 тис. шт. даних акцій та перепродати їх через 2 роки. Визначити очікуваний дохід та очікувану річну дохідність операцій купівлі-продажу акцій якщо вважати, що зазначена тенденція протягом цього терміну буде зберігатися, а доходи від дивідендів реінвестуватися не будуть.

Методичні вказівки до розв'язання задачі

1 Розраховується ціна покупки акції (P) на поточний момент з урахуванням діючого ринкового курсу за формулою 1.4:

$$D_1 = S \times \hat{E}_1 / 100, \quad (1.4)$$

де : S – номінальна вартість акції;

K_1 – курс акції на поточний момент.

2 Розраховуються темпи зростання коефіцієнта дивідендних виплат та курсу акції за формулами

$$T_{div} = K\partial_i / K\partial_{i-1}, \quad (1.5)$$

$$\dot{O}_{\hat{e}\hat{e}} = \hat{E}_z / \hat{E}_{z-1}, \quad (1.6)$$

де $K\partial_i$; $K\partial_i$ – коефіцієнти дивідендних виплат на поточний та попередній періоди;

K_i – курс акції на попередній період.

Практичне заняття № 8 Міжнародні фінанси

План

1.Сутність, функції та політика міжнародних фінансів. 2.Міжнародний фінансовий ринок та його сутність. 3. Фінанси міжнародних організацій та інституцій. 4. Вирішення практичних завдань.

I. Дати відповіді на наступні питання:

1. Сутність та функціональне призначення міжнародних фінансів.

2. Міжнародний ринковий механізм перерозподілу фінансових ресурсів і капіталу.
3. Міжнародний неринковий перерозподіл фінансових ресурсів.

Завдання 1.

Розглянути функції міжнародних організацій. Скласти таблицю 1.

Таблиця 1

Перелік міжнародних організацій, їх функції.

Міжнародні організації	Функції
Організація об'єднаних Націй (ООН).	
Міжнародний валютний фонд.	
Світова організація торгівлі (СОТ).	
Європейський союз.	
Міжнародний банк реконструкції та розвитку	
Європейський банк реконструкції та розвитку	

II. Завдання для індивідуальної роботи

1. Міжнародні фінансові організації - суть та значення.
2. Напрямки використання умов здійснення фінансових операцій в офшорних зонах.

III. Тести для контролю знань студентів:

1. Міжнародні фінанси це:

1. сукупність відносин, опосередкованих рухом валютно-фінансових потоків, що виникають у зв'язку з перерозподілом фінансових ресурсів і капіталу в системі світового господарства;
2. система руху валютно-фінансових потоків, що виникають між суб'єктами фінансових відносин на міжнародному і глобальному рівнях;
3. фондами фінансових ресурсів, що утворюються у результаті перерозподільних відносин і використовуються для забезпечення безперервності суспільного відтворення на світовому рівні;
4. усі відповіді вірні?

2. Міжнародні фінанси виконують такі функції:

1. розподільчу, контрольну, превентивну, інвестиційну;
2. перерозподільну, контрольну, регулюючо-координуючу;
3. розподільно-регулювальну, мобілізацій фінансових ресурсів;
4. регулюючо-координуючу, превентивну, контрольну?

3. Контрольна функція міжнародних фінансів передбачає:

1. валютний контроль;
2. митний та податковий контроль;
3. адміністративний та інституційний контроль;
4. усі відповіді вірні?

4. Суб'єктами міжнародних фінансів є:

1. держава; фізичні та юридичні особи;
2. міжнародні організації;
3. міжнародні фінансові інституції;
4. усі відповіді вірні?

5. Система ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл світових фінансових потоків і міжнародних потоків капіталу – це:

1. міжнародний валютний ринок;
2. світовий фінансовий ринок;
3. міжнародний ринок боргових зобов'язань;
4. міжнародний ринок кредитних ресурсів?

6. Міжнародний ринок банківських кредитів це:

1. сфера ринкових відносин, де здійснюється рух позикового капіталу між країнами на умовах повернення та платності;
  2. сфера обігу боргових зобов'язань, що гарантують кредиторів право стягувати борг із боржника;
  3. система економічних відносин, пов'язаних з операціями купівлі-продажу іноземних валют, платіжних документів у іноземних валютах та розміщення тимчасово вільних валютних коштів;
  4. немає вірної відповіді?
- 7. Міжнародний валютний ринок це –**
1. система економічних відносин, пов'язаних з операціями купівлі-продажу іноземних валют, платіжних документів у іноземних валютах та розміщення тимчасово вільних валютних коштів;
  2. сукупність установ і організацій (банків, валютних бірж, інших фінансових інститутів), що забезпечують функціонування ринкових валютних механізмів;
  3. міжнародна мережа офіційних центрів, де відбувається купівля-продаж іноземних валют;
  4. усі відповіді вірні?
- 8. Сфера купівлі-продажу цінних паперів, що засвідчують участь інвестора в капіталі підприємств – це:**
1. Міжнародний ринок боргових зобов'язань;
  2. Міжнародні ринок титулів (або прав) власності;
  3. Міжнародний ринок капіталів;
  4. Міжнародний ринок цінних паперів?
- 9. Єврооблігації це – :**
1. боргові цінні папери на пред'явника, що випускаються позичальником для отримання довгострокової позики на євrorинку;
  2. цінні папери, емітовані нерезидентом у національному фінансовому центрі та в національній валюті;
  3. боргові зобов'язання центральних або місцевих органів влади, що формують державний борг;
  4. немає вірної відповіді?
- 10. Євроноти це – :**
1. акції, які емітуються міжнародними кредитно-фінансовими інститутами і розміщуються одночасно на різних ринках;
  2. векселі або депозитні сертифікати, що випускаються першокласними позичальниками за межами країни походження валюти в рамках середньострокових кредитних програм з банківською гарантією розміщення;
  3. боргові зобов'язання центральних або місцевих органів влади, що формують державний борг;
  4. немає вірної відповіді?
- 11. Кредитні рейтинги позичальників на міжнародному кредитному ринку визначають:**
1. рейтингові агентства "Mood's" та "Standard & Poor's";
  2. Європейський банк реконструкції та розвитку;
  3. Міжнародний валютний фонд;
  4. усі відповіді вірні?
- 12. Форвардний контракт це –**
1. зобов'язання купити або продати визначену кількість фінансових інструментів або товару за узгодженою сторонами угоди ціною на строковій біржі;
  2. угода купівлі-продажу товару, іноземної валюти або фінансового інструменту з поставкою та розрахунком у майбутньому;
  3. угода, котра надає його власнику право купити або продати товар, валюту чи фінансовий інструмент протягом певного строку за обумовленою ціною в обмін на сплату визначеної суми;
  4. немає вірної відповіді?
- 13. Міжнародна фінансова інституція це –**
1. стабільний інститут багатосторонніх міжнародних відносин, що у своїй діяльності виходить за межі однієї країни і має постійну структуру органів наднаціонального регулювання;

2. інституції, які забезпечують централізацію певної частини міжнародних фінансових ресурсів для забезпечення потреб світового господарства;
3. створене на основі міжнародного договору і статуту для виконання певних функцій об'єднання суверенних держав, яке має систему постійно діючих органів, володіє міжнародною правосуб'єктністю і засноване відповідно до міжнародного права;
4. усі відповіді вірні?

14. До глобальних валютно-фінансових установ належать:

1. Міжнародний валютний фонд,
2. Європейський банк реконструкції та розвитку
3. Банк міжнародних розрахунків
4. відповіді 1) та 3) вірні?

15. Функціями Організації Об'єднаних Націй (ООН) є:

1. розвиток міжнародного співробітництва у валютній сфері через механізм консультацій з міжнародних валютно-фінансових проблем;
2. надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою за рахунок розвинутих країн;
3. вирішення загальних для всіх країн глобальних економічних проблем;
4. надання кредитів високорентабельним підприємствам країн, що розвиваються, строком від 5 до 15 років?

16. Бюджет ООН формується за рахунок:

1. внесків країн-членів;
2. міжнародного валютного фонду;
3. світового банку;
4. немає вірної відповіді?

17. Фінансування з бюджету ООН окремих країн здійснюється:

1. через реалізацію відповідних програм;
2. у формі прямого виділення коштів;
3. у формі кредитування;
4. відповіді 1) та 2) вірні?

18. Міжнародний валютний фонд (МВФ) це –

1. міжнародна наднаціональна валютно-кредитна організація, що має статус спеціалізованої представницької установи ООН;
2. багатостороння кредитна організація, метою створення якої є надання фінансової допомоги країнам, що розвиваються, і країнам з перехідною економікою за рахунок розвинутих країн;
3. кредитна організація, яка надає кредити високорентабельним підприємствам країн, що розвиваються;
4. немає вірної відповіді?

19. Міжнародні фінансові інституції виконують наступні функції:

1. забезпечують концентрацію і перерозподіл фінансових ресурсів;
2. сприяють надійному функціонуванню національних фінансових систем,
3. виступають важливим джерелом фінансування країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою;
4. усі відповіді вірні?

20. Міжнародна організація, яка була створена з метою надання безвідсоткових кредитів найбільшим країнам світу строком до 35–40 років з десятирічним пільговим періодом, має назву:

1. Міжнародна фінансова корпорація;
2. Міжнародна асоціація розвитку;
3. Міжнародний банк реконструкції та розвитку;
4. Група Світового банку?